

м-р Лазар Нанев

60 ГОДИНИ

ОСНОВЕН СУД КАВАДАРЦИ

1945 – 2005

КАВАДАРЦИ, 2005 година

ОСНОВЕН СУД КАВАДАРЦИ 1945-2005 ГОДИНА

Издавач: Основен суд Кавадарци

За издавачот: Јордан Дафков

Рецензент: проф.д-р Љупчо Арнаудовски

Лектор: Јован Мркев

Фотографии:

Фото студио – ЕКСПРЕС
Тони Галабов
Тони Коцев

Компјутерска обработка и скенови:

м-р Лазар Нанев
Петре Мркев
Блаже Тасевски

Нацрт на корица:

м-р Лазар Нанев

Печатено во печатница: „Даскал Камче“, АД –
Кавадарци

Тираж: 250

ЦИП – Каталогизација во публикација

Народна и универзитетска библиотека
„Св.Климент Охридски, „ – Скопје

343.137.5

НАНЕВ, м-р Лазар

Монографија, 60 години ОСНОВЕН СУД КАВАДАРЦИ, 1945–
2005/м, –р Лазар Нанев: Основен суд Кавадарци–
2005– стр.140 Слика(претежно во боја)

Фусноти кон текстот.

ИСБН 9989-9968-4-9-10-5

а. м-р Лазар Нанев
б. монографија, Кавадарци

ЦОБИСС-ИД 51408394

И.

По повод шеесетгодишнината од основањето на првиот суд во Кавадарци, Основниот суд Кавадарци одлучи да изготви монографија за основањето и развојот на судот во Општина Кавадарци. Монографијата која е изготвена по повод јубилејот (60 – години од основањето на судот) опфаќа текст пишуван во компјутерска техника со нормален слоган и во нормален проред. Обработената материја во Монографијата е систематизирана во два дела и во осум глави.

Авторот на Монографијата м-р Лазар Нанев, подготвил воведен текст под наслов „**Кон Монографијата**“, во кој образлага како настанала идејата за изготвување на монографијта, а потребата ја поврзува со сегашните состојби во судството во Република Македонија, и тежненијата за негова реорганизација во насока на отстранување на слабостите во него во насока на поголема независност, ефикасност, поголема доверба на граѓаните како и отстранување на другите слабости.

Авторот го создал трудот со уверување дека тој, кога е во прашање судот во Кавадарци и судството во Република Македонија, ќе придонесат за менување на состојбите и афирмација на судството како

ажурно, ефикасно, независно, ангажирано на полето на заштитата на слободите и правата на граѓаните.

1. Во првиот дел Првата глава што носи наслов „Настанување и развиток на правосудството во Република Македонија“, авторот врз оригинални документи ги утврдува првите корени на правосудството низ документите создадени од страна на Главниот штаб на НОВ и ПОЈ и органите на власта што се создаваат во текот на НОБ со разработка на задачите на судството и сознанијата за нивното основање и начин на делување.

Во тој дел посебно внимание им посветува на документите на Главниот штаб на НОВ и ПОЈ кој во тој систем на организација имале важност и за територијата на Македонија и непосредно се применувале. Овие документи, како воведни имаат значење бидејќи во нив многу детално се разработуваат функциите, задачите, целите и начинот на делување на судството во две насоки: заштита на правата и интересите на граѓаните на слободните територии каде судовите делуваат, и унапредување и заштита на интересите на НОБ од надворешните и внатрешните непријатели и предавници.

Во вториот под наслов обработува поединости од развојот, функционирањето и основањето на правосудните органи во Република Македонија.

2. Втората глава од монографијата е под наслов „Создавање на судовите“, и врз

оргинални документи на Главниот штаб на НОВ и ПОМ како и документи на АСНОМ како прво законодавно тело на власта во Република Македонија, го следи и разработува создавањето на судовите низ создавањето на народно-ослободителните одбори на народната власт како на ослободените така и на неослободените територии во Македонија. Во прилог на текстот кон обработката на оваа материја, авторот ја прилага „Повелбата за устројството на народните судови во Федерална Македонија,, донесена од страна на Президиумот на АСНОМ од 31.03.1945 година што се смета за ден на правосудството.

Едновременно авторот на монографијата прави анализа за најзначајните одредби од Повелбата што се однесуваат на местото и положбата на судството во власта, неговата организација, изборот на судовите и основните начела и принципи на работа на судството.

По мислење на рецензентот, Повелбата на АСНОМ за судството е од огромно историско значење не само за судството туку и за државата бидејќи со овој документ се афирмираат основните принципи на судската власт како независна, самостојна, заштитник на поредокот и правата на граѓаните, а организацијата и принципите на работа упатуваат на елементи што судството го карактеризираат како демократско, напредно и со почитување на стандардите за законитост, јавност, еднаквост на граѓаните, жалбена постапка, почитување на правата и позицијата на обвинетиот, право на одбрана и сл.

3. Третата глава од монографијата под наслов „Конституирање на легалните околиски народно-ослободителни одбори во Кавадарци и Неготино и нивната организациона структура,“ авторот го разработува конституирањето на правосудните органи во Тиквешијата низ одлуките на АСНОМ во која се разработуваат задачите на НОО во времето во кое тие вршат некои надлежности и од доменот на правосудството, нивното конституирање преку избор на членови на одборите и распределба на задачите меѓу нив, задолжувајќи еден од членовите како повереник за судство. Го наведува поименично составот на НОО во Кавадарци и одлуката за основање на суд во Кавадарци.

Низ анализата на документите, авторот илустрира вно и низ конкретни активности ја прикажува активноста на првиот суд во Кавадарци.

4. Во четвртата глава го следи развојот на правосудните органи и функционирањето во временскиот период од 1946 до 1963 година низ одредбите од Уставот на СФРЈ од 1946 година, укажувајќи на основните надлежности, организацијата, функционирањето, изборот на судии, принципите врз кои се организира судството. Во тој ред го обработува Законот за устројството на судовите. Според овој устав судството како систем и организација и неговото право регулирање спаѓа во надлежност на сојузните органи, така што овие прописи се однесуваат и на Република Македонија. Оваа е период на

револуционерно судство во кое државата се организира, создава органи и настојува и преку функционирањето на судството да ги зацврсти и заштити основите на политичкиот и правниот систем.

5. Петтата глава под наслов „Организација и функционирањето на правосудниот систем во уставниот период од 1963–1974 година,, ги разработува новите решенија за организацијата и функционирањето на судството и создавањето на специјализирани судови во одредени области. Посебно се задржува на законот за уредувањето на судството во делот што се однесува на Македонија и судовите што делуваат според овој закон.

6. Во шестата глава авторот на монографијата ги разработува карактеристиките на правосудниот систем според Уставот од 1974 година со кој сферата на правосудството поминува во надлежност на Република Македонија, во согласност со новите надлежности. Ја разработува организацијата на судството, надлежностите на општинските, окружните судови и Врховниот суд, како и основањето на судови за прекршоци, посебно внатрешната организација и функционирањето на судовите: кривични и граѓански оддели.

7. Седмата глава под наслов „Судскиот систем во Република Македонија според Уставот од 1991 година,, го разработува развојот на судството по осамостојувањето на Република Македонија и одвојувањето од

СФРЈ, врз основа на уставните одредби и одредбите од Законот за судови.

8. Вториот дел е под наслов „Основен суд Кавадарци“, и во него се разработуваат одредбите од Уставот и законот за организацијата на судството и во тој ред нивната реализација на практиката на Основниот суд во Кавадарци. Посебно се задржува на прашањата поврзани со внатрешната организација и надлежности, особено поради фактот што според законот за судовите, судот во Кавадарци спаѓа во групата судови со проширена надлежност.

Со цел монографијата да одговори на основната цел: развој и функционирање на судот во Кавадарци, авторот дава преглед на организацијата на судот и неговиот персонален состав почнувајќи од 1945 година, ги следи персоналните промени и именувањата и изборот на судиите. Авторот ја обработува и судската управа и нејзиниот персонален состав и функционирање.

Монографијата завршува со претставување на сегашниот персонален состав на Основниот суд во Кавадарци, претставувајќи го секој судија преку слика и биографски податоци. Посебно е претставена судската администрација според функциите што ги обавува во согласност со внатрешната организација на судот. Ги претставува и судиите што се стекнале со научни звања.

Во прилог на монографијата, претставен е извештајот што го поднесе претседателот на судот Јордан Дафков на промоцијата на извештајот за работа на Основниот суд во Кавадарци, одржана на ден 02.03.2005 година со оценка за работата на судот за 2004 година и проблемите со кои се сретнува судот.

Во прилог е и Повелбата на АСНОМ како значаен документ за историјата и сегашноста во развојот на судството во Македонија.

ИИ.

Оваа е прва монографија што еден суд ја подготвува и објавува претставувајќи го сопствениот развој од настанувањето до денес. Тој факт сам по себе го одредува нејзиното значење заради иницијативата и заради изразеното тежнение на овој начин да се претстави еден суд и на тој начин да се создаде обврска и за натамошно следење на неговата работа и развој.

Монографијата под наслов,, Основен суд Кавадарци 1945–2005 година,, сосема одговара на смислата, содржината и научниот пристап како одредница на овој поим.

Значењето на вака изготвената монографија под горниот наслов рецензентот на трудот го согледува во неговата историска димензија која во трудот се изразува низ повеќе сегменти: настанувањето на судството во Македонија низ конституирањето на власта, низ борбата за слобода и создавање на сопствена народна власт. На тој начин судството

настанува како составен дел на власта воопшто врз принципот на единството на власта што беше доминантен принцип во државите од социјалистичка провициенција и ориентација.

Судството го следи процесот на развој од народно-ослободителната борба, преку ослободувањето до конституирањето и развојот на новата власт. На тој начин судството го следи развојот на државата но едновременно се согледува и неговото место и улога во развојот на државата како демократска, социјалистичка, самоуправна, а во периоди и со нагласена репресивност во согласност со еднопартискиот политички систем.

Накрај, монографијата го претставува судството во самостојна и независна Република Македонија во која организацијата на власта се поставува врз принципот на поделба на власта и политички плурализам. Од тие принципи произлегува и основниот постулат на поставеноста и организацијата и функционирањето на судството како самостојно и независно. Така, судството како посебна власт, низ монографијата го претставува развојот на државата, сопствениот развој и неговото функционирање во државата. Оваа анализа е драгоцен не само поради согледување на развојот на Република Македонија која ја извојува својата слобода низ НОБ и се конституира како држава преку АСНОМ, кое сега во овие политички превирања во државата ни е неопходно, туку анализата на тој развој успешно ни укажува на положбата на

судството, организирана во системот на единството на власта и системот на поделба на власта.

Оваа, особено заради фактот што и во условите на Народна Република Македонија, судството како независно во неговото конституирање и функционирање се сретнува со сериозни проблеми кои го попречуваат нејзиното самостојно и независно остварување на функцијата на правораздавање.

Се оваа, и заради фактот дека независната положба на судството во Македонија има традиција и основа во Повелбата на АСНОМ за устројството на правосудството во Федерална Република Македонија.

Монографијата успешно го претставува развојот и функционирањето на судот во Кавадарци како орган кој делејќи ја правдата помеѓу граѓаните, решавајќи за нивните права, интереси и потреби едновременно сериозно влијаел на развојот на социјалните односи во општината, ги градел и растурал, влијаел врз кохезијата на луѓето, врз безбедноста и функционирањето на односите меѓу граѓаните и власта. Тој влијаел на изградување на морални вредности што почиваат врз начелото на законитоста, легитимитетот и правичноста но и врз високите граѓански норми и традиција на овој град.

Монографијата низ историската, но и суштинската анализа на функционирањето на судот во Кавадарци, отвара проблеми што имаат значење за натамошниот развој и функционирање

на судот во Кавадарци, пред се како независен и самостоен, а потоа и како заштитник на правата и слободите на граѓаните загарантирани со Уставот и меѓународните документи.

Монографијата, за прв пат на јавноста во Кавадарци и пошироко им ги претставува судиите со нивните биографии и постигнати резултати во работењето.

Ваквото претставување на судиите има повеќеслојно значење. Тоа има значење за граѓаните, но има значење и за самите судии и судот во Кавадарци.

Јавното претставување на судиите и нивните биографии, ја зголемува нивната одговорност за довербата на граѓаните во нив и нивната работа.

Судиите успешно ја остврауваат својата функција во согласност со степенот на доверие што граѓаните ја имаат во нив и во судот како институција.

Монографијата за Основниот суд во Кавадарци, настана во една клучна фаза од развојот на судството во Република Македонија кога е донесена Стратегијата за реформа на судството и времето кога судството се бори да се афирмира и потврди како независно, самостојно, ефикасно, некорумпирано, правично, со доверие на граѓаните, со лично достоинство на судиите и достоинство на судството како целина. Во оваа смисла, настанувањето на оваа монографија го свикаме како многу значаен

прилог кон афирмација на судството и судиите, непосреден придонес во остварувањето на судството и судиите како независно во вршењето на функцијата и зацврстувањето на Република Македонија како демокрстка држава врз принципот на владеењето на правото.

Врз овие вредности, Монографијата за Основниот суд во Кавадарци им ја препорачувам на граѓаните на Кавадарци, на граѓаните на Република Македонија, како сознание и интерес за афирмација на судството во Македонија, на судиите во Македонија, како инспирација во сопственото поведење како судии и нивното непосредно учество и придонес во развојот на нашето судство како самостојно и независно.

Скопје, 11.03.2005 година

Рецензент,
проф. д-р Љупчо
Арнаудовски

КОН МОНОГРАФИЈАТА

Шесте децении што му претходат на одбележувањето на 60-годишнината од судството во Република Македонија, претставува доволен период за востановување, организирање и остварување на една од многу значајните функции – судската функција.

Меѓутоа, тој период се потврди како недоволен за целосно афирмирање и функционирање на судскиот систем.

Монографијата прави обид врз основа на изборни документи и сознанија, што му беа достапни на авторот, да ги побара и пронајде оние елементи кои што биле од битно значење за конституирање на судскиот систем, посебно значајни за создавањето на првите судови во Тиквешијата.

Монографијата на своите страници донесува кус историски преглед и хронологија на позначајните настани од развојот на настанокот на судството односно од првите почетоци на судските органи во Тиквешијата па до денес.

Оваа монографија претставува историски пресек за растежот на Основниот суд Кавадарци и документиран прилог за големиот

јубилеј 60-години судство во Република Македонија.

Подготовките и работата на оваа прво издание се одвиваа во кус временски период и затоа се можни ненамерни пропусти за одделни настани и личности, но за возврат оваа монографија е почеток и поттик за идните генерации.

Монографијата е прв обид да се обработи создавањето и развојот на Основниот суд Кавадарци.

Авторот не смета дека со оваа се исцрпени сите можности за натамошно истражување на оваа многу важна проблематика, бидејќи допрва ќе пристигнуваат изворни сознанија кои уште подобро ќе го отсликаат целиот развоен период.

Пред одбележувањето на јубилејот наш долг и чест е да ја припомниме оваа нишка која во свеста и сознанието никогаш не ја прекина времето, тоа го правиме не за да му докажеме некому, туку да ја изразиме почитта кон историјата и нејзините создавачи.

Повелбата за устројството на редовните народни судови на Федерална Македонија, што ја донесе Президиумот на АСНОМ на 31 март 1945 година, е првиот законодавен акт на првиот законодавен орган создаден во Народноослободителната борба, со кој се утврди постоењето на 25 општински судови, три обласни суда и Врховниот суд на

Македонија, таа претставува документ на кој сега и во иднина ќе се навраќаме, и постојано на нов начин и во нови односи ќе се утврдува нејзиното значење.

Повелбата за устројството на народните судови во Република Македонија во нивното конституирање и создавање ги одредува како независни органи од другите власти.

На тој начин концептот за „независно судство“, во Македонија постои, се применува низ целата историја на развојот на Република Македонија. Она што се случува денес, и начинот на кој расправаме за независното судство и неговото функционирање, корените и основната смисла ја наоѓаме во Повелбата.

Денес Судската власт во Република Македонија ја вршат 27 Основни судови, од кој еден од нив е и Основниот суд Кавадарци, три Апелациони судови и Врховниот суд на Р.Македонија.

Судовите, во тие рамки и Основниот суд Кавадарци вложуваа напори за остварување на своите задачи, со цел да дадат свој придонес во функционирањето на државата врз принципот на владеењето на правото.

Овој принцип е вграден во Уставот на Република Македонија од 1991 година, во кој судовите се самостојни и независни државни органи и судат врз основа на Уставот и законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со уставот и на тој начин ја обезбедуваат примената на

правото и заштитата на човековите слободи и права.

Оваа положба и улога на судската власт има основа во две темелни вредности на уставниот поредок важни за функционирање на системот на власта и тоа начелото за владеење на правото и начело на поделба на државната власт на законодавна, извршна и судска.

Судството во Република Македонија е носечки столб на обезбедување и заштита на човековите слободи и права и на остварувањето на начелото за владеење на правото како основни карактеристики на секоја современа и демократска правна држава.

Со тоа е поврзана уставната определба за независно и самостојно судство и судска власт во однос на законодавната и извршната власт.

Од овие основни постулати на уставниот и судскиот систем на Република Македонија се определува и функцијата и позицијата на Врховниот суд, Апелационите и Основните судови на Република Македонија.

Меѓутоа, одбележувањето на јубилејот на нашето судство не ќе биде целосно ако не ги припомниме и не се осврниме на оние оценки и согледувања за положбата, начинот на функционирање на судството од стојалиштето на неговата независна и самостојна положба и од надлежностите во областа на гаранциите и заштитата на слободите и правата на граѓаните како и остварувањето и функционирањето на

нашето општество како демократско, и врз принципите на владеењето на правото (правна држава).

Оценките доаѓаат од внатре, од самото судство од останатите власти, но и од надвор од различни меѓународни институции и тие ги покажуваат недостатоците на неговото работење, кои сами ги согледуваме, и за кои се свесни и самите судски органи.

Не постои самозадоволство од досега стореното и директното среќавање со вистината е својство на онаа функција која од другите и кај другите секогаш ја бара вистината.

Ефикасноста на судовите, е предмет на секојдневна оправдана општествена критика. Не спорејќи со овие факти и објективно постоечките фактори што влијаат на оваа состојба, реалноста налага да се констатира дека тие не се единствена причина.

Востановениот систем на организација и распоред на надлежностите меѓу судовите од различен вид на судството влијаеше тоа да стане неажурно, тромо, неефикасно, затворено.

Отвореноста на судството кон јавноста – општеството е процес кој мора да ја покаже целата негова сила и да го етаблира како рамноправна власт во системот на трите власти, да ја покаже силата на капацитетите на човечките ресурси во судството, да етаблира авторитети кој чесноста, угледот и достоинството ќе ги градат како процес во

градењето на довербата на граѓаните во судството.

Тежнението кон остварувањето на оваа цел е предизвик, кој претставува мотив за максимална ангажираност, професионален однос на судиите и исклучителна работа, но и обврска за сите во судот, а тоа претставува гаранција за успех.

Со особено задоволство и нескриена радост посакувам да направиме се за судството, за Република Македонија да се изградува и афирмира уставниот концепт за независно и самостојно судство, и таа да се развива и функционира како демократско општество

Ја користам приликата да искажам јавна благодарност за подршката во издавањето на монографијата на Републичкиот судски совет и претседателката г-ѓа Ленче Софрониевска, и за нејзините напори што ги направи за Основниот суд Кавадарци, со јавна промоција на годишниот извештај за работа за 2004 година, на Музеј Галеријата Кавадарци и г-дин Петре Камчевски за корисните сугестии и помош во прибирањето на архивските документи, на г-дин Димо Милков кој несебично ја стави на располагање својата архивска документација и збирка на документи од својата домашна библиотека, на м-р Димитар Манчев и г-дин Мирослав Маневски, судии на Основниот суд Кавадарци во пензија, кои не го криеја задоволството да ги пренесат

податоците корисни за монографијата и на сите мои колеги-судии од Основниот суд Кавадарци заедно со претседателот Јордан Дафков за несебичната поддршка.

Посебна благодарност упатувам на проф.д-р Љупчо Арнаудовски за неговата искрена поддршка и дадените сугестии за издавање на оваа монографија, како и предлози и сугестии за нејзино конечно обликување.

Кавадарци, март 2005 година.

м-р Лазар Нанев
судија во Основен

суд Кавадарци

ПРВ ДЕЛ
Глава прва

1. НАСТАНУВАЊЕТО И РАЗВИТОКОТ НА
ПРАВОСУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

*1.1. Првите корени на правосудството низ
револуционерните документи и неговите задачи
во НОВ*

Уште во почетокот на народно-ослободителната борба на целата територија на поранешна Југославија, зависно од воено-политичките, организационите и други услови во континуитет се работело на изградувањето на новата народна власт, и во тие рамки и на судството.

Зачетоците на судството со специфичностите сврзани за времето и развитокот на НОВ и вооружените единици и првите органи на новата власт, се појавуваат во партизанските одреди, односно во нивните штабови, подоцна во територијалните воени органи, а со формирањето на народно-ослободителните одбори, како автентични органи на НОВ и револуцијата, се појавуваат судски органи и во народно-ослободителните одбори.

Во прво време судските органи се основаат под различни услови, во согласност со развојот на воените дејствија и создавањето на слободни територии, поради различните

потреби, дејствуваат во различни околности, а се основаат на иницијатива на политичките и воените раководства на партизанските одреди. Тие судови имаа иста основа и иста општествена суштина за што им беше иста и целта и платформата: заштита на НОВ и револуцијата, што впрочем произлегуваше од единствените цели и единствената платформа на НОВ и револуцијата предводена од Комунистичката партија на Македонија и Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ.

Ваквиот почеток и корени на судството и на военото и на цивилното се логични и природни, бидејќи партизанските одреди и другите воени единици се вистинските и во тој период единствените носители на вооружената борба против окупаторот и неговите домашни соработници.

Партизанските одреди, воените единици, движејќи се по територијата на Македонија и вршејќи воени дејствија за нејзино ослободување, таму каде што се наоѓале, едновременно вршеле власт, формирале судови и по барање на граѓаните вршеле и судска власт во областа на казненото и граѓанското право, решавале спорови за кои граѓаните барале нивно ангажирање.

Политичкото и воено раководство на НОБ и НОВ посветувале посебно внимание и грижа на прашањето за организирање на судството, за негово осмислување и изграднување како целисходен, целосен и поврзан систем на

судски органи, со организација, состав и метод на работа, кои овозможувале нивно ефикасно дејствување и придонес како во изградувањето на новите органи на власт и политичката организација и дисциплината во исполнувањето на партиската должност за борба против окупаторот и помагање на НОВ, така и во борбата против окупаторските злосторства и недела, а и против петтоколонашката и предавничката дејност на домашните предавници и помагачи на окупаторот, како и против криминалот воопшто заради заштита на сигурноста на животот и имотот.

Меѓу првите документи донесени од Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ, што се однесуваат и на судските органи, се Наредбите во билтенот бр.12-13 од Декември 1941 година и Јануари 1942 година, до народно-ослободителните одреди, според кои народно-ослободителните одбори доколку немаат формирано судови должни се веднаш да формираат воени судови во штабовите во состав од по три члена. Во оваа смисла се и Наредбите во билтенот на Врховниот штаб бр.14-15 од Февруари и Март 1942 година и во статусот на пролетерските народно-ослободителни ударни бригади со кои се бара во штабовите на бригадите да се формираат постојани воени судови, а во батаљоните кои дејствуваат одвоено и самостојно од бригадите да се формираат привремено воени судови и тие во состав од по три члена. По потреба може да

се формираат и вонредни воени судови во состав од пет члена.

Формирањето, организацијата и работата на судовите се опфатени со Фочанските прописи донесени од Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ во Февруари 1942 година.

Во деловите на овие прописи под наслов “задачите и устројството на НОО” “и објаснувањата” се уредува меѓу другото и надлежноста на воените судови. Посебно значење има наредбата на Главниот штаб на НОВ и ПОЈ од 29.12.1942 година, која се однесува непосредно на формирањето на воените судови, а со која се дава цврста организациона основа на воените судови на целата територија во штабовите на бригадите, партизанските одреди, командантите на местата и подрачјата.

За организирањето на воените судови посебно значење има и уредбата за воените судови од 24.05.1944 година, со која организацијата на военото судство на целата територија на поранешна Југославија се доградува во целосен и конзистентен систем на судови, во систем се регулира постапката според која треба да постапуваат судовите и се утврдува нивната надлежност, со тоа што се донесуваат и прописи од материјалното право во однос на кривичните дела и органите за извршување, санкциите, односно казните и мерките.

Во согласност со развојот на оперативните дејствија и создавањето на се поголеми

слободни територии на кои се организира и власта, судството се развива во насока на развој на функциите но и формирање на судови што работат во кривичната материја и оние што работат во областа на граѓанските (цивилните) односи и спорови, постепено ослободувајќи се од нивниот воен карактер и надлежности и преобразувајќи се како цивилни органи на власт. Така во овој правец значајни се: Фочанските прописи, во делот каде што се зборува за разграничувањето на функциите, меѓу народно-ослободителните одбори и воените одбори, наредбата на Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ од Септември 1942 година, во која се зборува меѓу другото и за функцијата на народно-ослободителните одбори во цивилното судство, наредбата на националниот комитет на ослободувањето на Југославија од 05.05.1944 година, за издвојувањето на судството од народно-ослободителните одбори и формирање на Околиски и Окружни судови.

Оваа се првите чекори кон развојот и формирањето на судството како самостојно и независно од другите органи на власт

Кон крајот на 1944 и почетокот на 1945 година се формираа и Врховни судови на федералните единици, како највисоки судски органи на тие подрачја (закон за уредување на судовите од Август 1945г.).

Со одлуката на Претседателството на АВНОЈ од 03.02.1945 година, се формира и Врховниот суд на Демократска Федеративна Југославија, како највисок орган на правосудството за целата територија на државата.

Во Македонија воените судови се формираа согласно споменатите одлуки и наредбите на Главниот штаб на НОВ и ПОЈ за Македонија од 1943 година и подоцна, како и дополнителните прописи на штабовите на одделни бригади и одреди.

Што се однесува до работата на цивилните судови во Македонија, покрај спомнатите документи од значење се:

писмото на иницијативниот одбор за свикување на АСНОМ од 14.03.1944 година упатено до сите народно-ослободителни одбори, во кое детално се зборува за функцијата на народно-ослободителните одбори и нивните задачи, одлуката на АСНОМ од 02.07.1944 година за формирање судски органи и поверенство за судство и судски оддели при НОО, решението на президиумот на АСНОМ за организирање и работа на НОО во Федерална Македонија од 20.10.1944 година, во кое се предвидува дека до конечното уредување на правосудството во Македонија, судењето ќе се врши во рамките на НОО, повелбата на АСНОМ од 31.03.1945 година за устројството на редовните народни судови на Федерална Македонија, решението на АСНОМ за создавање суд за судење на престапи извршени против македонската национална чест.

Според уредбите на Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ од 1942 и 1944 година, кои важеле на целата територија на Југославија, а во тие рамки и на Македонија, судовите ги имаа следните задачи и надлежности:

- да изреквуаат заслужени казни на организаторите, поттикнувачите и непосредните извршители на колежите и другите злосторства врз цивилното население и борците што ги вршеа окупаторот и неговите домашни слуги, усташите, четниците, белоградејците и другите припадници на Квислиншките воени единици и терористичкиот апарат на окупаторот.
- да ги казнуваат петтоколонашите, шпионите и сите што соработуваат со окупаторот на политичко, стопанско и културно поле.
- да ги спречуваат останатите злосторства кои внесуваа немир меѓу населението и го нарушуваа и онака тешкиот живот на народот на ослободената и неослободената територија на земјата, да ги казнуваат тешките случаи на кршење на воената дисциплина во редовите на НОВ и ПОЈ.

Во уредбите точно се утврдени поимите на военото злосторство, предавство, народен непријател, а содржат и други материјално правни одредби.

Некои од денешните начела на кривичната постапка, водат потекло од деновите на НОВ, како што се изборност во судовите, во НОВ нема постојани судии туку оваа функција ја вршат поединци на одредени положаи во партизанските одреди или воените единици или во НОО. Колегијалност-секогаш судовите судаат во совет од повеќе судии (тројца или петмина), порота, во составот на советот секогаш се наоѓале и судии од редот на

војниците на одредот или од граѓаните на територијата на НОО, материјална вистина-обврска за утврдување на вистината, јавност на постапката и судењето. Покрај тоа уште првите прописи на воените судови предвидувале формирање на истражен орган под различен назив, било во составот на самиот суд или надвор од него со задача да врши истражување, односно истрага и прибирање на докази кога е покрената постапката.

Сите овие принципи на начелата за надлжност, организацијата и постапување на судовите ги применуваат и судовите на територијата на Македонија.

Во овој период посебно голема улога одиграа и воените судови на корпусите формирани кон крајот на 1944 година во Скопје, Штип и Битола, како и судот за судење на дела извршени против македонската чест.

1.2. Развиток и функционирање на правосудните органи во Република Македонија

Создавањето на новото правосудство во СР Македонија одеше по ист развоен пат, како и создавањето на новата власт олицетворена во народно-ослободителни одбори.

Од историскиот развој на правосудството во новата држава видно е дека организационите прописи за основањето и функционирањето на судовите всушност претставуваат наредби или упатства кои содржеа и елементи кои се однесуваа на судството.

Таков е случајот со наредбата за задачите и устројството на НОО од Февруари 1942 година, што Врховниот штаб на НОВ ја издаде во Фоча.

Од одредбата содржана во оваа наредба, според која НОО водат борба против грабежи, крајби, разбојништва и нереди и ги решаваат сите спорови меѓу одделните граѓани, се гледа дека судството организационо спаѓа во рамките на НОО. За правосудните работи се грижеа одделни членови на НОО и дури подоцна зависно од степенот на консолидацијата на положбата на ослободената територија во рамките на извршните органи на НОО се формираа посебни реферати, комисии, одсеци, па и одделенија за судство и подоцна судски совет.

Не постојат пишани прописи за нивната организација и постапката но чувство за правичност и јавност во судњето не отсуствува. Судањата се јавни, непосредни и усни, судиите не се постојани и не постои жалба и жалбна постапка.

Ваквиот пристап кон организирањето на судството во суштина го овозможи и олесни неговото брзо и ефикасно вградување во системот на новата народна власт на целата територија на Федерална Република Македонија.

Глава втора

2. СОЗДАВАЊЕ НА СУДОВИТЕ

За основањето, осамостојувањето и одвојувањето на народните судови од управата, посебно значење има упатството за формирање на народните судови од 19.05.1944 година издадено од Националниот комитет на ослободувањето на Југославија, со кое на земските антифашистички собранија им беше препорачано на ослободената територија да се основаат посебни народни судови кои ќе судат во совет што го избира народот. Според упатството судовите треба да бидат независни и да имаат своја посебна организација, а освен граѓанските дела да судат и за сите оние кривични дела што не се во надлежност на воените судови.

Президиумот на АСНОМ на 06.08.1944 година во с.Рамно, кумановско донесе решение за организирање поверенство (се формираа осум), меѓу кои и поверенство за судство и именување повереници. Поверенството за судството како управен орган доби задача да изготви прописи за нормативно-правни, организациони и кадровски постапувања на судовите и да изврши

подготовки за основање на првите народни судови.

Подоцна президиумот на АСНОМ на 20.10.1944 година донесе решение за организирање и работа на народно-ослободителните одбори во федералната македонска држава.

Со чл.12 од ова решение се определува до конечното уредување на правосудството во Македонија, судењето да се врши во рамките на НОО во кои се формираа судски оддели.

Судските оддели кои функционираат како судови во решавањето на конкретните случаи ги применуваа одредбите содржани во уредбата за воените судови од 24.05.1944 година и упатството за работа на воените судови од 8 септември 1944 година.

Како највисок судски орган е поверенството за судство при президиумот на АСНОМ, кое меѓу другото е надлежно да донесува и одлуки по одделни судски предмети. Предметите во поверенството се разгледувани во состав од судски совети кој се формира од случај до случај. Поверенството за судство со писмо од 23.01.1945 година доставено до НОО и воените судови ги извести дека по сите кривични дела, кои се однесуваат на шпекулантите, ќе судат воените судови се до формирањето на редовните судови, така што во овој период воените судови одиграа значајна улога во казнувањето на шпекулантите кои се јавуваа особено во првите денови по ослободувањето, кога имаше недостиг на

прехрамбени артикли. До крајот на 1944 година скоро во сите Околиски и градски народно-ослободителни одбори беа основани судски оддели со прочелник и неопходниот персонал.

Во обласните и општинските народно-слободителните одбори, формирањето на судските оддели стана подоцна, односно заврши во првото тромесечие на 1945 година.

Во периодот од 1 јули 1945 година, посебно значајна улога одигра судот за судење на престапите против македонската национална чест, кој судеше во седиштата на обласниот, односно окружниот народно-слободителен одбор, во денови претходно определени. Судењата ги спроведуваше совет од петмина избран од територијата на округот каде што се суди.

Претседателот на судот го определувал составот на советот, во зависност од карактерот на престапот. Со оглед дека судиите на судскиот совет по правило се бирани од редот на неправниците, секој судски совет имал секретар кој го поставува президиумот на народното собрание на Македонија. Секретарот го води записникот на судската расправа, во изготвувањето на судските одлуки му помага на судиите и ги врши административните работи под надзор на претседателот на советот.

Во надлежност на овој суд е пресудувањето на кривичните дела сторени од одделни граѓани, соработници на окупаторот, во која соработка не одела до крвавење на рацете, односно активно учество во

вооружените сили на окупаторот или други слични дејствија и тоа: величење на окупаторот и окупацијата и нивно претставување на собири, или преку печатот како ослободители, блиска врска со месните власти на окупаторот и други дејствија кои имаа за цел задушување на националното чувство на народот во Македонија и попречување на НОБ.

Судот за овие дела можеше да ги изрече следните кривични санкции:

Присилна работа со лишување од слобода, губење на националната чест и граѓанските права и конфискација.

Народното собрание на Македонија на 1 јули 1945 година донесе закон со кој се укинува овој суд и неговата надлечност се пренесува на редовните судови.

По ослободувањето на Скопје поверенството за судство отпочна со подготовки за организирање на редовните судови, изготвувајќи ја повелбата за устројство на редовните народни судови на федерална Македонија, која президиумот на АСНОМ ја донесе на 31.03.1945 година, датум кој се смета за ден на основањето на судството, односно судовите на Република Македонија.

Прилог. 1

*Повелба за устројство на судството во СР
Македонија*

*ПРЕЗИДИУМОТ НА АСНОМ, НА ЗАСЕДАНИЕТО СИ ОД 31.03.1945
ГОД. А ПО ПРЕДЛОЖЕНИЕ НА ПОВЕРЕНСТВОТО НА СУДСТВОДО
ДОНЕСЕ СЛЕДНАТА*

П О В Е Л Б А

**ЗА УСТРОЈСТВОТО НА РЕДОВНИТЕ НАРОДНИ СУДОВИ
НА ФЕДЕРАЛНА МАКЕДОНИЈА**

Чл.1

1) До донесувањето на принципиелните распореди од Централното законодателно тело на Демократска Федеративна Југолавија, на територијата на Федерална Македонија, за вршењето на судската власт се образуваат следните редовни народни судови: околијски, областни и Врховен федерален суд.

1) При секој општински Народно-ослободителен одбор се образува и општински народен суд на кои устројството и надлежноста ќе се уреди со особена Повелба.

Чл.2

1) Околијските судови са првостепени судови и ги решаваат споревите:

- 1) По сите граждански и наказателни дела;
- 2) По сите нотариални дела;

2) Областните судови са возивни и ревизиони судови и решаваат споревите:

1) По возивните и ревизионите жалби против одлуките на околијските судови при кое разгледват делата по саштество и се грижат за точното изпалнение на законите и еднаквото им приложение;

2) Областните судови решаваат споревите во прва степен само во изрично предвидените од законот случаји.

3) Областните судови решаваат споревите по препирките за надлежноста меѓу околијските судови или меѓу околијскиот суд и народната власт.

4) Врховниот федерален суд, како нај-виши судски орган на Федерална Македонија, се грижи за тачното исполнување на законите и еднаквото им приложување и решавање спорите.

1) По надзорните жалби на Главниот прокурор на Федерална Македонија.

2) По воззивните и ревизионите жалби против одлуките на областните судови донесени во прва степен.

3) По препирките за надлежност меѓу областните судови, меѓу околијските судови од територијата на разни областни судови и меѓу областните судови на Народната власт.

4) Во изрично предвидените од законите случаи;

5) Врховниот федерален суд дава задолжителни упутства по судската практика.

Чл.3

1) Сите редовни народни судови се зборни.¹

2) Сите редовни народни судови имаат состав од три члена.

3) При разглежданието и судењето во прва степен, судскиот состав се состои и од еден редовен судија и два судски заседаватели.² Председател на судскиот состав е редовниот судија.

4) Делата се разгледаат и одлуките се доносат во јавни заседанија, освен ако е противното изрично предвидено во соодветниот закон.

Чл.4

¹ 173 Судат во совети.
174 Поротници.

5) Редовните народни судии се избират од народот.

1) Околијските судови имат седиште во седиштето на административната власт на околијата и надлежност за целата територија на административната власт на околијата.

- 2) битољска и мариховска, со седиште во Битоља;
- 3) бродска;
- 4) валандовска;
- 5) велешка;
- 6) гевгелијска;
- 7) гостиварска;
- 8) дебарска и растушка, со седиште во Дебар;
- 9) кавадарска и неготинска со седиште во Кавадарци;
- 10) кичевска;
- 11) кочанска;
- 12) кратовска и злетовска, со седиште во Кратово;
- 13) кривопаланска;
- 14) крушевска;
- 15) кумановска;
- 16) охридска;
- 17) прилепска;
- 18) радовишка;
- 19) ресенска;
- 20) скопска и за град Скопје;
- 21) светиниколска;
- 22) струмичка;
- 23) струшка;
- 24) тетовска;
- 25) царевоселска;³
- 26) штипска

Чл. 5

³ Делчевска

1) Областните судови имат седиште во Скопје, Битола и Штип.⁴ и се образуват три областни судови: скопски, битољски и штипски.

2) Скопскиот областен суд обхвата територијата на следните околијски судови:

1) велешки;

2) гостиварски;

3) дебарски;

4) КАВАДАРСКИ;

5) кратовски;

6) кривопалански;

7) кумановски;

8) светиниколски;

9) скопски;

10) тетовски;

3) Битолскиот областен суд обхвата територијата на следните околијски судови:

1) битилски;

2) бродски;

⁴ При донесувањето на оваа Повелба се уште постоеше административно-територијална поделба на области, кои подоцна беа укинати.

- 3) крушевски;
- 4) кичевски;
- 5) охридски;
- 6) прилепски;
- 7) струшки;
- 8) ресенски.

4) . Штипскиот областен суд обхвашта територијата на следните околијски судови:

- 1) беровски;
- 2) валандовски;
- 3) гевгелиски;
- 4) кочански;
- 5) радовишки;
- 6) струмишки;
- 7) царевоселски;
- 8) штипски;

Чл.6

Врховниот федерален суд има седиште во Скопје и е надлежен за целата територија на Федерална Македонија.

Чл.7

- 1) Редовен народен судија може да биде секој полнолетен, писмен и ползувашт се со граѓански права граѓанин на Федерална Македонија.
- 2) Околијските судии се избират од пленумот на саответниот околијски народно ослободителен одбор.
- 3) Областните судии се избират од специјална комисија образувана од по три делегата-членови и изберени од пленумот на саответните околијски народно ослободителни одбори. Комисијата избира председател и заседава во седиштето на саответниот областен суд.

Б Е Л Е Ш К А:

Кога се образуват пленумите на окружните народно ослободителни одбори, делегатите се избират од тија пленуми.

- 4) Федералните судии и председателот на Врховниот федерален суд се избират од Антифашиското Собрание на Народното Ослободување на Македонија (АСНОМ) односно неговиот Президиум.
- 5) Секое изборно лице за редовен судија е задолжено да се приема, освен при крајно уважителни причини.

Чл.8

- 1) Судски заседател може да биде секој полнолетен писмен и ползувашт се со граѓански права граѓанин на Федерална Македонија.
- 2) За секој околијски суд суд се избират по 36 судски заседатели.

- 3) За секој областен суд се избират по 24 судски заседатели.
- 4) Изборот на судските заседатели се врши по истиот начин како и изборот на редовните судии.
- 5) Должноста на судскиот заседател се врши по бесплатна и задолжителна, освен при крајно уважителни причини.
- 6) Нужното число на судските заседатели се призовава благовремено за секое судско заседание, во кое треба да земат учество по слободна проценка од председателот на саответниот суд.

Чл.9

- 1) Редовен народен судија или судски заседател кој не иска да прими должноста без уважителни причини, може да биде граѓански мобилизиран согласно Повелбата за граѓанска мобилизација.
- 2) Дали саштествуват уважителни причини од став 1 на членот, решава истото тело кое врши изборот.
- 3) Судски заседател кој се благовремено не јави на заседание и биде причина да се одложи делото, отговара за сите штети и разноски причинени на страните или државата по негова вина. Освен това председателот на саставот може да го осуди на глоба од 1.000 до 5.000 лева и на присилна физическа работа до 1 месец.

Чл.10

Претседателот на околијскиот или областниот суд се избира од сите редовни народни судии на нарочно за това свикано заседание при отварањето на саответниот суд.

Чл.11

- 1) Судитие се смеѓават од истото тело кое е извршило нивниот избор. При гласувањето за смеѓавањето е нужно болшинство од 2/3 од членовите на саответното тело.
- 2) Надзор над работата на судовите врши председателот на судот, повисокиот суд и Поверенството на судството.

Чл.12

- 1) Судиите се смеѓават од истото тело кое е извршило нивниот избор. При гласувањето за смеѓавањето е нужно болшинство од 2/3 од членовите на саответното тело.
- 2) Оставката на судиите се уважава од истото тело кое е извршило нивниот избор.

Чл.13

- 1) Адвокатурата како помошница на правосудието се допушта.
- 2) Лица кои вршаат адвокатска работа без да имат адвокатско право (пискарачи, интервенционисти и др.), не се допуштат во судовите и се наказват по пријава или по сознание на председателот на судот со глоба од 1000 до 10.000 лева и соприсилна физическа работа од 1 до 6 месеца. Одлуката се доноси во судско заседание.

Чл.14

- 1) Судските одлуки се донесуват во името на македонскиот народ.

- 2) Службен јазик во судовите е македонскиот јазик. На лица кои не разбират службениот јазик се допуштат или им се обезбедват превочици.

Чл.15

Судскиот печат е со државен герб на Федеративна Демократска Југославија – во средата, а околу него Федерална Македонија, назив на судот и местото.

Чл.16

Клетвата во судот се дава без секаков верски обред. Лица кои са задолжени по законите да дават клетва ја дават: да ќе кажат вистината без да криат нешто од неја или да придат нешто кон неја.

Чл.17

- 1) Бројот на редовните народни судии и судскиот персонал за секој суд се предвидува од Поверенството на судството.
- 2) Судскиот персонал се назначава од Колегиумот на саответниот суд.

Чл.18

Личните и материјалните разходи на сите судови се предвидуваат во буџетот на Поверенството на судството кое и врши класификација на судијскиот званија односно заплатите им согласно Решението за привремено регулирање на платите на државните службеници во Федерална Македонија бр.700/45 год.⁵

Чл.19

Во устројството на судовите, судската работа и адвокатурата се применуваат саответните закони,

⁵ Види документ бр.41, стр.66.

уредби, наредби и правилници и т.н. на Југославија кои са били во сила до 6 април 1941 година, – до колку не са противни на народно ослободителната борба, на одлуките на АВНОЈ,⁶ на решенијата на Националниот комитет, на решенијата на Југословенското правителство, решенијата на АСНОМ или неговиот Президиум или разпределбите на Повелбата.

Чл.20

Повелбата влегува во сила на денот на објавувањето.

С.Ф. – С.Н.

Повелбата за устројството на редовните народни судови на Федерална Македонија и тогаш и сега историски е актуелна и толку значајна што за неа треба да знае секој граѓанин на Република Македонија, и секој судија бидејќи таа содржи карактеристики што и тогаш кон изградувањето на судството тргнува од начелото на неговата независност и самостојност во сите негови елементи: од организацијата, изборот на судии, постапката во судењето, односот со другите власти, јавноста, жалбена постапка, разумен рок и сл.

Повелбата претставува најзначаен законодавен акт со кој се удрија темелите на судството во Р.Македонија.

⁶ Согласно одлуката на АВНОЈ за неважноста на прописите донесени од окупаторските власти.

Повелбата за устројството на редовните народни судови е скоро потполн законодавен акт, со кои се уредени како прашањата за основање на судовите и нивната територијална и стварна надлежност, така и прашањата за условите за избор и разрешување на судиите и судските заедатели (поротници).

Повелбата содржи одредби кои се однесуваат за принципите на работење на судовите (јавност, зборност, независност, за јазикот на кој се води постапката и др., како и одредбите што се однесуваат на адвокатурата.

Повелбата содржи и одредби за тоа кој го определува бројот на редовните судови и кој го назначува судскиот персонал, како и одредби за финансирањето на судовите и наградувањето на судиите и судскиот персонал.

Според тоа Повелбата за устројството на редовните народни судови ги содржи сите одредби со кои подоцна ќе бидат уредени прашањата за организацијата, надлежностите и работењето на народните судови, со донесување на законот за донесувањето на народните судови од 26.08.1945 година и со уставот на Народна Република Македонија од 31.12.1946 година, со неговото поглавие за народните судови.

Во чл.1 од повелбата е определено судската власт на територијата на Федерална Македонија да ја вршат околиски, обласни и врховен генерален суд, како и општинските

народни судови кои се основаат при народно-ослободителните одбори и за кои не важат одредбите од повелбата што се однесуваат за устројството и надлежноста на околиските судии, зашто устројството и надлежноста на Општинските судови е предвидено да се уреди со посебна повелба.

Со Повелбата се основаат 25 околиски, три обласни судови и врховен-федерален суд со седиште во Скопје.

Повелбата покрај територијалната, ја определува и стварната надлежност на судовите.

Така околиските судови ги решаваат споровите по сите граѓански и кривични дела и во сите нотарски и јавни дела, а обласните судови ги решаваат жалбите против одлуките на околиските судови, при што се впуштаат во суштина на споровите и се грижат за извршување на законите и за нивна еднаква примена, а решаваат и спорови во прв степен, но само за случаите изрично предвидени со закон. Најпосле овие судови ги решаваат судирите за надлежноста меѓу околиските судови од своето подрачје или меѓу околискиот суд и народната власт, односно нејзините органи.

Врховниот федерален суд е највисок судски орган, со стриктно определена надлежност, кој се грижи за извршување на законите и за нивната еднаква примена.

Како инстанционен суд одлучува по надзорните жалби на јавниот обвинител на Македонија, по жалбите на одлуките на обласните судови донесени во прв степен, решава за судирите на надлежноста помеѓу обласните судови и меѓу обласните судови и народната власт, а решава и во случаите изречно предвидени со законот. Во надлежност на овој суд спаѓа и давањето задолжителни упатства од судската практика.

Основни начела според Повелбата врз кои се заснива организацијата и работата на народните судови, а кои произлегуваат и од местото и задачите на судовите во државното уредување на демократска федеративна Југославија се:

-народните судови се колегијални органи кој што судската функција ја вршат во совет од тројца судии. Кога судот во прв степен едниот судија е редовен судија и претседател на советот, а двајца се судии поротници. Инаку редовниот судија е постојан судија, кој исто како и судските заседатели го избира народот пред своите претставнички тела.

-јавноста во вршењето на судската функција исто така е значаен принцип. Според чл.4 ст.4 од Повелбата сите предмети судовите ги претресуваат и одлуките ги донесуваат јавно, така што секој граѓанин има право да присуствува на судењето. Во одредени случаи јавноста може да биде исклучена и тоа според повелбата само ако е така изречно предвидено со законот. Друга основна карактеристика на

судовите е нивниот народен карактер кој се огледа во учеството на граѓаните во судењата преку судските заседатели, кои како и редовните народни судии ги избира претставничкото тело.

-независноста на судовите во вршењето на судската функција и нивната потчинетост, само на законите е еден од основните принципи врз кои се темели судската функција, за што неможе да постои вистинско и објективно судење ако судиите во вршењето на судската функција се зависни од другите органи на власта или подложни на влијание од други фактори во судството. Заради обезбедување на оваа независност Повелбата во чл.11 предвидува надзорот врз работата на судовите да го вршат претседателот на судот, повисокиот суд и поверенството за судство. Секако не станува збор за надзор кој би значел мешање во конкретната примена на законите, туку за надзор во кој се обезбедува независноста на судовите и заштитата од влијание од надвор.

-право на жалба и двостепеност на судењето, што значи за судење во прв степен се определуваат околиските, а за потешки случаи или за одредени видови спорови Окружните судови. Важи принципот за судењето да се надлежни оние судови што се најблиску до граѓаните. Од друга страна според ова начело секоја пресуда на судот од прв степен може да биде напаѓана со жалба и неможе да се изврши додека повисокиот суд не одлучи по жалбата, што значи дека изменување,

поништување или укинување на првостепена судска одлука може да врши само надлежниот повисок суд и тоа под услови и постапка определени со закон.

–постапката пред судовите според ст.2 на чл.14 од Повелбата, се води на Македонски јазик, како службен јазик, меѓутоа одредбата посебно предвидува можност лицата што не го знаат македонскиот јазик да можат да се служат со својот јазик и ги задолжува овие судови да им обезбеди толкувач. Истата одредба определува судските одлуки да се донесуваат во името на македонскиот народ.

Според Повелбата за редовен народен судија, односно судски заседател може да биде избран секој полнолетен писмен граѓанин, кој ги ужива правата на граѓанин на Федерална Република Македонија. Како што се гледа редовниот народен судија немора да има стручни квалификации стекнати со студии на високи школи за правни науки. Меѓутоа тоа пак незначе дека при изборот на редовните судови не се водело сметка тие да бидат со завршено правно образование што се потврдува со фактот дека при формирањето на судовите во Македонија во периодот мај, јуни 1945 година за судии по правило се избрани лица со завршено правно образование, а по исклучок и тоа поради недостиг од такви кадри се избирани и лица без правно образование.

Повелбата го одредува и бројот на судските заседатели во Околистите судови (36)

и Обласните (24) судови и го прокламира принципот според кој судскиот заседател должноста ја врши бесплатно и задолжително и само во исклучителни случаи може да не ја прифати оваа должност ако докаже дека има крајно оправдани причини. Интересна е одредбата од чл.9 ст.3 од Повелбата, според која судскиот заседател е одговорен за причинетата штета и трошоците на странката или државата, ако по нив дошло исклучително по негова вина. Во таков случај може да биде и казнет и тоа парично или со присилна работа во траење од 1 месец.

Што се однесува до изборот на редовните судии и судските заседатели на Околиските судови, со повелбата е определено дека нив ги избира народот, што упатува на заклучок дека судиите ги избираат непосредно граѓаните. Меѓутоа всушност нив ги избира пленумот на соодветниот околиски народно ослободителен одбор, додека обласните судии и судските заседатели на обласните судови ги избира специјална комисија составена од три делегати, членови избрани од пленумите на соодветните околиски народно-ослободителни одбори.

Судиите на Врховниот федерален суд ги избира АСНОМ, односно неговиот президиум.

Редовните судии по правило се избираат на неопределено време. Тоа меѓутоа не значи дека повелбата го прокламира принципот на несменливост на судиите. Повелбата од чл.12

предвидува можност за разрешување на редовниот судија во случаите кога за тоа постојат причини, со тоа што не ги определува кои се тие случаи, но секако при разрешувањето на редовниот судија може да уследи во случаите кога совесно не ја врши својата должност, или ако ги изгуби квалитетите што ги имал при изборот на судија. Повелбата за разрешување на судијата пропишува одредена постапка која се состои во тоа што разрешувањето може да го врши само она тело што го избрало и со мнозинство од 2/3 од членовите на избирачкото тело.

Со законот за изменување и дополнување на повелбата за устројство на народните судови во Федерална Македонија, што го донесе народното собрание на 28.05.1945 година, извршени се следните измени:

Околистите народни судови во целост станаа првостепени судови и судат граѓански и кривични дела, освен оние за кои се надлежни обласните судови или Врховниот федерален суд на Македонија. Обласните судови се второстепени и судот во втор и последен степен по сите жалби против одлуките на Околистите судови. Нивната првостепена надлежност е попрецизно определена, така што судот за кривични дела против интегритетот и сигурноста на државата и нејзиното устројство, кривични дела против општествениот ред за кои поради безобзирноста на извршителот спрема народните интереси или нанесена голема штета, треба да се изрече

смртна казна. Кај граѓанските дела во прв степен се надлежни само кога како тужена странка се јавува државата. Врховниот федерален суд е надлежен да донесува начелни одлуки за судската практика, кои се задолжителни за народните судови.

Министерството за правосудство ги назначува претседателите на околиските и обласните судови од редот на судиите избрани за соодветниот суд, а е надлежно да врши и квалификација на судските звања врз кои се определуваат платите, согласно решението за привремено регулирање на платите на државните службеници во Федерална Македонија.

Глава трета

3. КОНСТИТУИРАЊЕ НА ЛЕГАЛНИТЕ ОКОЛИСКИ НАРОДНО-ОСЛОБОДИТЕЛНИ ОДБОРИ ВО КАВАДАРЦИ И НЕГОТИНО И НИВНАТА ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА

3.1. Конституирање на правосудните органи во Тиквешјата

Конституирањето и дејноста на највисоките легални органи на Народно-ослободителната власт во Тиквешката, односно на Кавадарскиот и Неготинскиот околиски народно-ослободителен одбор, било условено и од нормативната дејност на Президиумот на АСНОМ.

Имено неполн месец пред ослободувањето на подрачјето на Македонија од фашистичко-германскиот и бугарскиот окупатор овој највисок орган на АСНОМ на својата шеста седница од 21.10.1944 година ги донел своите први правни прописи за народно-ослободителната власт.

Тоа се: решението за организирање и работа на Народно-ослободителните одбори во Федерална Македонска држава и упатството за организација и работа на НОО, како органи на државната власт во Федерална Македонија, во рамките на Демократска Федеративна Југославија.

Првиот акт има еден вид законодавен карактер и со него се прокламира и афирмира идејата дека во Македонија како федерална држава сета власт е во рацете на народот, кој ја остварува преку избраните претставници на Народно-ослободителните одбори.

Во вториот документ се утврдени задачите на новата народна власт како и организационата структура на Народно-ослободителните одбори.

Врз основа на споменатите документи на Президиумот на АСНОМ и по обемните подготовки од страна на обласниот и посебно на околиските комитети на КПМ за Кавадарци и Неготино, била оддржана конститутивна конференција, посебно за Кавадарскиот и посебно за Неготинскиот народно ослободителен одбор.

На нив присуствувале делегати избрани од Општинските народно-ослободителни одбори. Начинот на изборите бил со јавно гласање. Конститутивната конференција на Кавадарскиот народно-ослободителен одбор била одржана на 07.10.1944 година и на неа присуствувале делегати од следните Општински народно-ослободителни одбори: Мрежичко, Крњево, Сопот, Бегниште, Дреново, Росоман и Кавадарци.

Во народно-ослободителниот одбор се формирале самоуправни и стопански одделенија со по 2-3 службеника.

За претседател на Кавадарскиот околиски одбор бил избран Ване Хаџи-Василев, а за секретар Ристо Џунов.

На таков начин биле избрани и претседателите, секретарите и членовите на извршните одбори и пленумите на споменатите околиски народно-ослободителни одбори и по целосното ослободување на тиквешкиот крај до почетокот на ноември 1944 година.

Тогашниот извршен одбор на Кавадарскиот народно-ослободителен одбор го сочинувале 13 члена.

Во негов состав влегувале претседателот на одборот, потпретседателот, секретарот и десет члена кои што биле избрани истовремено како раководители на десет оддели прочелници.

За претседател бил избран повторно Ване Хаџи-Василев, а за секретар исто така повторно Ристо Џунов.

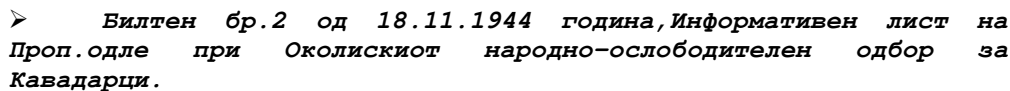
За прочелници биле избрани следниве лица⁷: Ѓошо Мицајков за прочелник на судскиот оддел, Диме Галапчев за прочелник на стопанскиот оддел, Димитар Димитров за прочелник на технички оддел, Наќо Ангелов за прочелник на просветниот оддел, д-р Тодор Јосифовски за прочелник на здравствениот оддел, Ѓорѓи Соколов за прочелник на социјалниот оддел, Милош Кировски-Полски за прочелник на известителен оддел, Илија Вчков за оддел за исхрана, Љупчо Шкартов, пропаганден оддел и Вељан Манчев, управен оддел.

Од вкупниот број 13 членови, 7 се од Кавадарци, 2 од с.Ваташа и по еден од с.Манастирец, Трстеник и Мрзен Ораовец.

На истата седница на Дванаесетиот Околиски Народно-слободителен одбор за Тиквеш од 18.11.1944 година, се избрани и судии во народниот суд и тоа:

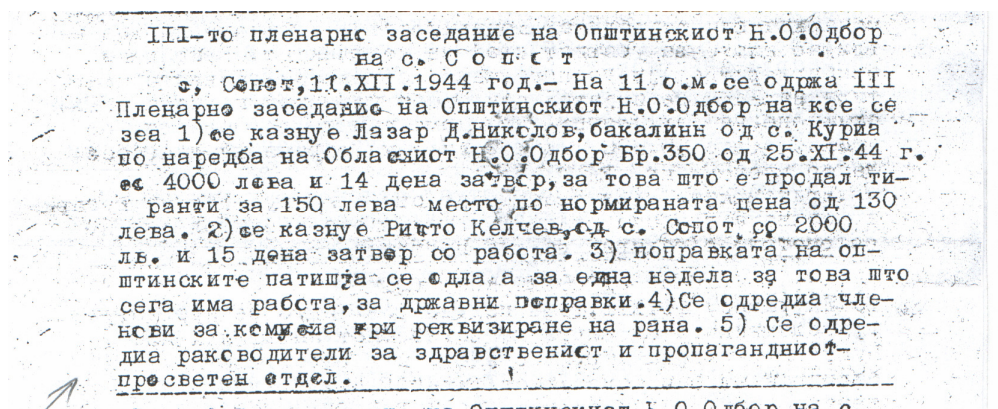
1.Ристо Милков од с.Росоман, 2.Ѓело Давчев од с.Дреново, 3. Тодор Тодоровски од с.Ресава, 4. Пане Бошков од с.Крњево, 5.

⁷ Билтен бр.2 од 18.11.1944 година, Информативен лист на Проп.одле при Околискиот народно-ослободителен одбор за Кавадарци.

Судските оддели при Кавадарскиот и Неготинскиот Околиски народно-ослободителен одбор, биле формирани малку подоцна по нивното основање, но тоа пак не значи дека тие не вршеле и определена судска функција.

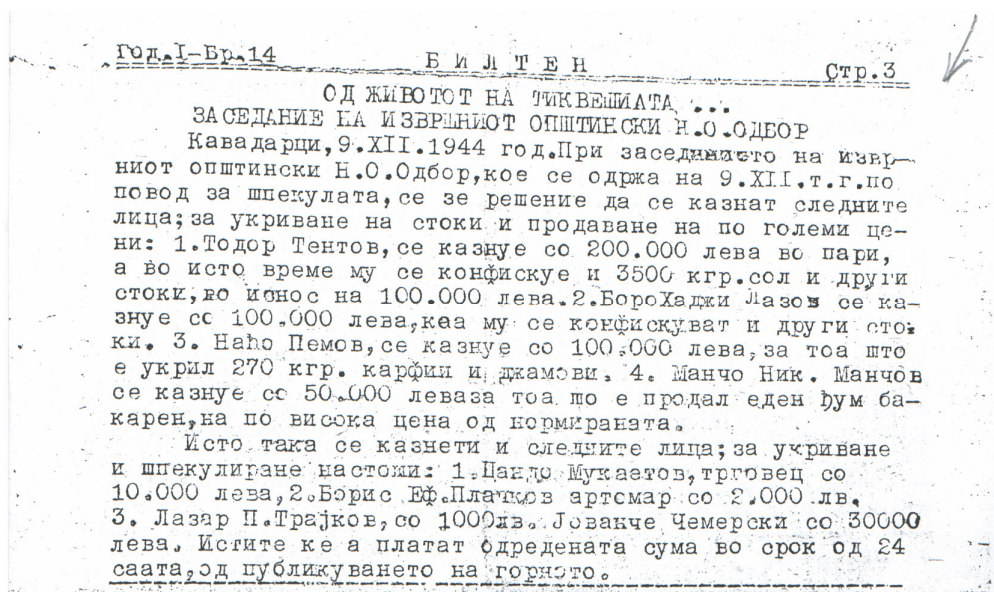
Така на пример Кавадарскиот околиски народно-ослободителен одбор уште во текот на Октомври 1944 година кога сеуште не бил формиран судскиот оддел донел неколку пресуди за одредени шпекулативни дејности на одделни лица, барајќи притоа изјави на сведоци како доказни средства, а и самопризнание од обвинетите.⁸

➤ **Одлука на Општинскиот народно-ослободителен одбор -1.**

⁸ Karakteristi~en slu~aj na ovoj plan e kaznuvaweto na bra}ata Grozdanovi. Imeno tie prodavale едно k.gr. bra}no po 60 leva, {to bilo dosta skapo. Svedocite, koi bile ispitani i od Okoliskiot narodnoosloboditelen odbor ja potvrdile takvata sostojba, a i samite obvineti toa go priznale. Vrz osnova na toa odborot gi osudil obvinetite na globa od 50.000,00 leva. Ovaa pari~na suma im bila raspredelena na siroma{nite семејства. (Spored izve{taj na Okoliskiot NOO Kavadarci od 19.10.1944 godina, dok.br.1816,k.26,1-treta oblasna zona, fond-NOV, am, Skopje).

Работата на судските оддели при Околистите судови главно се сведувала на испитување на странките и сведоците и собирање на потребни доказни материјали од областа на кривичните дела и престапи. Овие материјали биле испратени до воените судови за пресудување. Во нивна надлежност било решавањето на граѓанските спорови и тие главно биле решавани врз основа на спогодби во духот на единството и согласноста, бидејќи сеуште не постоеле нови материјални и процесуални закони.

➤ **Одлука на Општинскиот народно-ослободителен одбор - 2.**

Од искажувањето на Никола Минчев, како и од други сознанија нема пишувани документи за формирањето, организирањето и работењето на

революционерните судови во тиквешијата, меѓутоа од ова искажување може да се заклучи дека за формирањето на революционерните судови и за нивното постапување, се добивале писмени упатства во вид на директиви. Некаде од средината на 1943 г. кога народно-ослободителното движење во тиквешијата зема се поголем замав, а непријателот врши голем терор над населението со цел да го задуши революционерното движење, се пожестоки се реакциите на граѓаните за односот на окупаторскиот режим спрема нив, а се укажувани и случаи на предавства, поткажување и помагање на непријателот. Третиот областен комитет на КПМ констатирал дека населението не е доволно заштитено од народниот непријател, дека има случаи на предавство и како резултат на овие оценки обласниот комитет заклучил дека со народните непријатели треба да се постапува построго и дека според тежината на сторените дела треба да им се изрекуваат и соодветни казни.

Во врска со ова бил издаден леток со кој се укажувало на штетите што слугите на окупаторот му ги нанесуваат на својот народ. Во летокот соработниците на окупаторот се оценети како предавници, како непријатели на слободата на народот и дека тие ќе сносат одговорност за своите постапки пред революционерните судови кои се праведни но немилосрдни. Така во почетокот на 1944 г. и на територијата во Тиквешијата се формираат револуци-онерни народни судови, кои им судат на народните непријатели.

Овие судови не работеле како институција, судството не било институционализирано, но за секој посебен случај се конституирал и посебен суд.

Судовите работеле во совет кој се состоел обично од 5 до 7 члена, а го сочинувале членови од Обласниот и од Околискиот комитет и од НОО. Ваквиот состав на судски совет во многу е сличен со судските совети предвидени со сегашните позитивни прописи.

Кривичната постапка иако нормативно не била регулирана во тој период, по својата суштина имала две фази, каде што во првата фаза се прибирале факти за откривање на лицата што се ставиле во служба на окупаторот како предавници, соработници и слично и се прибирале и факти за последиците од нивните недела.

Прибирањето на фактите во оваа фаза на постапката се вршело од членовите на народно-ослободителните одбори. Во втората фаза од постапката дејствувале револуционерните судови, кои донесувале конечна пресуда. Судовите се формирале и пресудувале во случаи кога во претходната постапка биле прибрани непобитни факти за извршените недела од одредени лица чии последици биле од човечки жртви, нанесување штети на партизанските единици, палење на имот и др.

Судењето почнувало со изнесување на обвинението против одредено лице. Обвинението го изнесувал еден од членовите на Судскиот совет, а имало и случаи кога и другите

членови на советот го дополнувале обвинението. По изнесувањето на обвинението се распитувало обвинетото лице и му се овозможувало да изнесе докази во своја одбрана. Потоа се проверувала одбраната и се изведувале други докази, најчесто со распит на сведоци. Процесите биле јавни, а записници не се воделе. По завршувањето на процесот судскиот совет со гласање ја донесувал одлуката која била полноважна, ако се донела едногласно од сите членови на советот. Доколку и само еден член од советот не се согласувал со одлуката таа не била полноважна и се сметала за недонесена. Ова се однесува само на осудувачките одлуки.

Како во текот на претресот, така и при донесувањето на одлуката, судот особено внимавал објективно да ги утврди фактите и само при докажана вина донесувал осудувачка пресуда. И при најмало сомнение дека обвинетото лице не е сторител на делото кое му се става на товар, се донесувало ослободителна пресуда. Одлуките се донесувале веднаш по завршеното судење и се објавувале усмено и јавно и пресудите се изрекувале „во името на народот, „.

Имајќи ги во предвид условите во кои работеле револуционерните судови, жалба по донесувањето на пресудата немало, ниту постоеле услови за жалбена постапка. Тоа значи дека пресудата со објавувањето претставувала правосилна и извршна и се извршувала јавно. На одделни лица им се судело и во одсуство и пресудите на осудените

во одсуство се извршувале откако тие ќе станеле достапни. Но и тогаш пред да се изврши пресудата му се соопштувала на лицето пресудата и истовремено му се давало можност да ја изнесе својата одбрана.

Доколку лицето и во фазата пред извршувањето на пресудата, докаже дека не е виновно, пресудата не се извршувала. (такви примери на неизвршување на судски одлуки има повеќе, меѓу кои и примерот со кметот Ефтим од с.Шешково, кој е ослободен од извршување на казната).

Исто се постапувало и кога извршителите сами ќе дознаеле факти кои укажувале дека осуденото лице не е виновно. Од ваквиот начин на работа на револуционерните судови се забележува дека принципите по кои постапувале претставуваат основа на принципите на денешната кривична постапка.

Револуционерните судови настојувале да пресудуваат имотни спорови меѓу населението и за одбележување е дека во решавањето на граѓанските спорови не се донесувале пресуди, но секогаш се одело на спогодбено решавање на спорот.

Глава четвртта

4. ПРАВОСУДНИТЕ ОРГАНИ И НИВНАТА ФУНКЦИЈА ВО ПЕРИОДОТ ОД 1946 ДО 1963 ГОДИНА.

Судската функција е дел на единствената народна, односно државна власт. Заради обезбедување на независноста и специфичноста на методите и формите на работа, вршењето на правосудната функција судовите се конституираа како посебно организирани државни органи.

Во овој временски период основните карактеристики на судовите се огледаат во следното:

Судството е народно и неговиот народен карактер произлегува од народниот суверенитет како основа на сите органи на власта. Народниот карактер произлегува и од изворноста на судиите кои ги избираат Народните собранија и Народните одбори.

Тој карактер особено се огледа со учеството на високите слоеви на народот во судењето: Покрај професионалните судии во судењето како рамноправни членови на судењето учествуваат и судии протници. На крајот народниот карактер се огледа и во нивната достапност дека тие секогаш се блиски до народот.

Достапноста се обезбедува и со начелото постапката пред судот да се води на јазикот со кој се служи граѓанинот, со тоа што имаат право да се запознаат со целокупниот материјал и преку преведувач да ја следат работата на судот. Судовите како чувари на законитоста ги бранат интересите на општеството и граѓаните.

Заштита на законитоста ја остваруваат преку својата независност и самостојност и

обврската да судат според законот. Работата на судовите е јавна, а јавноста е алка што ги спојува народниот карактер на судот со законитоста на неговата работа.

Судовите судат во колегијален состав, по правило во совет, при што е обезбедена двостепеноста во пресудувањето, што значи против секоја одлука на судот по правило е дозволена е жалба. Предметната област во оваа фаза од развојот на правосудството уште пред донесување на уставот на ФНРЈ и Уставот на НРМ е уредено со законот за уредување на народните судови од 26.08.1945 година, кој што потоа е дополнет и изменет и усогласен со уставот на ФНРЈ во Јуни 1946 година, потоа со законот за уредување на воените судови, кој исто така брзо е изменет и дополнет и усогласен со уставот, законот за јавното обвинителство кој е донесен на 22 јули 1946 година и законот за посебниет судови.

Хронолошки законот за устројство на народните судови е донесен пред уставите. Меѓутоа од донесувањето на уставите тој е брзо усогласен со нив.

Интересно е да се истакне дека законот за устројството на народните судови, иако временски му претходи на донесувањето на уставите, разрешува едно многу начелно и принципиелно значење од односот меѓу сојузната држава и републиките во поглед на распределба на надлежностите во законодавната власт.

Законот тргнува од средиштето дека надлежноста во поглед на организација на

судството и остварувањето на неговата функција е домен на законодавна регулатива на сојузните органи. Тука доаѓа настојувањето низ единствената организација и функционирање на судството на единствен начин да се штитат придобивките на револуцијата и да се обезбеди законитост како на судството, така и на другите органи на власта.

Според уставот на ФНРЈ од 1946 година правосудството претставува посебна гранка на дејност на народната власт, чии задачи се одредени во чл.8, според кој органите на државната власт ја вршат власта врз основа на уставот на ФНРЈ, уставите на одделните републики, законите на ФНРЈ, законите на народните републики и општите прописи на повисоките органи на државната власт. Оваа уставна норма законодавецот посебно ја разработил од чл.2 од Законот за устројство на народните судови, кои што како главни задачи во вршењето на правосудната функција ги одредува:

- Заштита на државното и општествено уредување на ФНРЈ и народните републики за заштита на правата и со закон заштитените интереси на установите, претпријатијата и организациите, како и заштита на личните имотни права и со законот заштитените интереси на поединците.
- Да обезбедат точно исполнување на законите и прописите за законска сила од страна на сите установи, претпријатија, организации, службени лица и поединци.

➤ Воспитување на граѓаните во духот на преданост кон татковината, во духот на правилно исполнување на законите и чесно вршење на нивните права и должности.

По својата организација судовите од општа надлежност можат да бидат Општински, Окружни, Врховен суд на Републиката и Автономната покраина и Врховн суд на ФНРЈ.

Меѓусебниот однос меѓу одделни судови е регулиран врз принципот на меѓусебните права и должности и нивното почитување.

Судството е организирано врз следниве начела:

Демократски централизам и изборност, поротност, зборност, двостепеност и заемна правна помош.

Изборноста на судовите како една од основните начела е регулирана во чл.121 од Уставот на ФНРЈ и чл.21 од Законот за устројството на народните судови.

Така претседателот и судиите на Врховниот суд ги избира Собранието на ФНРЈ, а на Републичките Врховни судови, Собранието на Народна Република.

Судиите на Окружните судови ги избира Собранието на окружниот народен одбор, доколку надлежноста на Окружниот суд се совпаѓа со надлежноста на Окружниот народен одбор, толку судии делегира за Окружниот суд.

Судиите на Околискиот суд ги избира Околискиот народен одбор. На ист начин и во иста процедура се врши изборот на судиите

поротници, кои во работата се еднакви и рамноправни со другите судии. Во првиот текст за устројство на народните судови постеше уредба со која се одредуваше и времето за кое се избираат судиите и судиите поротници. Таа изостанува од изменетиот и дополнетиот текст на законот од 1946 година.

Бидејќи уставите не ја прифаќаат оваа одредба, изостанувањето на оваа одредба не е од формална природа, туку таа има политичко значење. На овој начин се сака да се обезбеди поголема сигурност и независност на судовите и судиите во нивната работа.

Втората страна врз принципот на демократски централизам подразбираше и одговорност на судиите пред онаа тело што ги избрало.

Одговорноста на судовите се реализирала низ поднесувањето на повремени извештаи за својата работа пред претставничкото тело што ги избира.

Правото на надзор се однесува на работата воопшто, но не и врз нивната конкретна работа, за што според законот судските одлуки може да ги именува само повисокиот суд и само во точно определена процедура. Многу значајна карактеристика на судскиот ситем во овој период е обврската на судовите, содржани во одредбата од чл.27 од Законот за устројство на народните судови, според која Околистите и Окружните судови поднесуваат извештај за својата работа на народните одбори што ги избрале.

Овој извештај се поднесува шестмесечно, доколку народните одбори не побараат да им се поднесе и порано. Извештајот се поднесува писмено и по барање од одборот мора усмено да се образложи. Во врска со надлежноста на редовните судови, според законот за устројство на народните судови, кој повеќе пати е менуван, околиските се само првостепени судови кои се најмногу бројни, бидејќи во нивната организација и формирање се тргнува од начелото судската функција да биде што поблиску до народот, а постапката во нив да биде што побрза, поефикасна и пократка, граѓаните брзо и непосредно да ги остваруваат своите права.

Затоа бројот на овие судови не е одреден. Нивниот број се одредува со републички закон или подзаконски акт на предлог на Министерството за правосудство. Во настојувањето нивната територијална надлежност да се совпаѓа со надлежностите на Околискиот народно-ослободителен одбор, измените што се вршат во територијално административната поделба на НР Македонија се одразуваат и врз нивниот број и врз нивната територијална надлежност.

Глава петта

5.ОРГАНИЗАЦИЈАТА И ФУНКЦИОНИРАЊЕТО НА ПРАВОСУДНИОТ СИСТЕМ ВО УСТАВНИОТ ПЕРИОД ОД 1963 – 1974 ГОДИНА

Уставите од 1963 година не внесоа некои посуштествени промени во организацијата на правосудните органи.

Така, во член 132 од Уставот на СФРЈ е предвидено судската функција да се врши во единствениот судски систем, кој го сочинуваат судовите од општа надлежност и специјализираните судови. Како судови од општа надлежност се предвидуваа општинските судови, окружните судови, републичките Врховни судови и Врховниот суд на Југославија, а за судење по стопанските спорови и за одлучување за други правни работи од интерес за стопанството се предвидуваа стопански судови. За судење на кривичните дела сторени од воени лица и за одредени кривични дела сторени од други лица, како и за одлучување за други правни работи што се однесуваат на споровите во врска со службата во Југословенската народна армија, се предвидуваа воени судови.

Уставот од 1963 година поконкретно определувајќи ги основните задачи на судовите, ги задржа скоро сите оние принципи врз кои и дотогаш судовите ја остваруваа судската функција. Така, член 136 определува дека судовите во вршењето на судската функција се независни и судат врз основа на Уставот и законот. Оваа уставна одредба, натаму, ја оживотворуваат законските прописи што го регулираат работењето на судовите, внесувајќи повеќе одредби со кои судовите се обврзуваат независно и без влијание на било

кој субјективен фактор да ги применуваат уставните и законските прописи. Истакнувајќи го принципот на независноста во работата на судовите, не значи дека се работи за некаква апсолутна независност и дејствување надвор од утврдените општествено-правни односи. Со самото тоа што тие судат врз основа на Уставот и законот, нивното дејствување е насочено кон остварување и заштита на интересите на работничката класа, бидејќи преку тие акти и преку сета правно-нормативна дејност е изразена волјата на таа класа.

Заради обезбедување на независноста во остварувањето на судската функција, Уставот внесува и одредба со која се забранува повикување на одговорност на судија за мислење дадено во вршењето на судската функција.

Според тоа, судијата врз основа на сестрано утврдување на фактите и примена на одредени прописи, сосема слободно и независно донесува одлука за разрешување на одреден правен однос.

Принципот на изборноста на судиите и нивното разрешување, исто така, го задржува Уставот од 1963 година. Според чл.137, судиите на сите судови ги избираат собранијата на соодветните општествено-политички заедници. Со Основниот закон за судовите од општа надлежност, Законот за стопанските судови и републичките закони за судовите од општа надлежност, овој принцип е конкретизиран и се предвидени условите за

избор и разрешување на судиите. Изборот на судиите е предвиден на одредено време, но тоа не значи и престанување на судската функција со изминувањето на тоа време, бидејќи е предвидена можност за повторен избор (реизбор) и тоа неограничен број пати. Според тоа, реизборот претставува само преиспитување на стручните и морално-политичките квалитети за вршењето на та функција, така што судијата може да ја врши должноста за сето време на својата работна способност, ако успешно ја извршува работата што му е доверена. Истовремено, се предвидува и можност за предвременно разрешување ако во пропишана постапка се утврдат одредени причини за тоа.

Учеството на поротата во остварувањето на правосудната функција го задржува и Уставот од 1963 година. Во член 137 е речено дека во судењето учествуваат судии и судии-поротници. Притоа, предвидена е и можноста во одделни работи во одредени судови во судењето да учествуваат само судии. Со подоцнежните процесни закони поблиску е одредено во кои судови и во кои работи учествуваат судии-поротници, а во кои само судии. Само во општинските судови и по полесните предмети судењето го спроведува судија-поединец. Овој принцип има посебно значење во остварувањето на судската функција, бидејќи овозможува покрај професионалните редовни судии, во остварување на судската функција да учествуваат и граѓани и тоа најчесто работни луѓе од непосредното производство. На тој

начин се остварува поопштествувањето на правосудната функција и се исклучува можноста од тесно професионално оценување на одредени работи при разрешување на конкретните правни односи.

Принципите на изборност и јавност во решавањето, правото на жалба и на други правни средства против одлуките на судовите, исто така ги задржува Уставот од 1963 година, а законските прописи понатаму ги разработуваат и конкретизираат.

Според тоа, во овој период задржани се скоро сите основни принципи врз кои се остварува судската функција, кои се во согласност со остварениот развој и создадените општествени односи.

Меѓутоа, погрешен е заклучокот ако се прими дека Уставот од 1963 година не внесе ништо ново во остварувањето на судската функција. Напротив, тој внесува мошне интересни и значајни новини во врска со поопштествувањето на судската функција и зголемувањето на надлежноста на судовите во заштита на уставноста и законитоста, низ обврските на судовите да се грижат за остварување на уставноста и законитоста, низ проширената функција за следење и проучување на општествените односи и појави од интерес за остварување на функцијата и давање предлози за спречување на општествено-опасните и штетни појави и зацврстување на законитоста, како и низ дадените можности за

формирање на самоуправни органи–мировни совети, избрани судови, арбитражи и др. за вршење на судската функција.

Покрај основањето на Уставен суд како носител на заштитата на уставноста, Уставот ги обврзува и сите судови да се грижат за зачувување на уставноста и законитоста. Така, според член 146 ст.1 грижата за уставноста и законитоста е должност на судовите и другите државни органи, а според член 149 ст.3 судот, кога смета дека законот кој треба да се примени не е во согласност со Уставот, ќе му предложи на надлежниот Врховен суд да поведе постапка за оценка на согласноста на тој закон со Уставот. Според тоа, судовите се должни да внимаваат дали одреден закон или друг пропис што треба да го применат е во согласност со Уставот и до колку не е да ја запрат неговата примена до одлуката на уставниот суд.

Во однос на поопштествувањето на судската функција Уставот внесува интересна новина и со тоа што предвидува повеќе видови институции за расправање на споровите меѓу граѓаните или организациите. Така, во член 133 е речено дека, под одредени услови врз основа на сојузен закон, судската функција можат да ја вршат избрани судови односно арбитражи, а се предвидува и можност за основање на мировни совети и други установи за расправање на меѓусебните спорови на граѓаните или организациите. Според тоа,

Уставот во овој период веќе го трасира патот кон смалување на сферата на државното и судското одлучување, постепено создавање на институции кои ќе го преземат решавањето на одредени спорови и градење односи врз една нова договорна основа.

Според Уставот на СФРЈ од 1963 година судскиот систем го составуваат судови од општа надлежност и специјализирани судови.

Судови од општа надлежност се: општинските судови, окружните судови, републичките Врховни судови и Врховниот суд на Југославија. Основниот закон за судовите од општа надлежност ги даде основните решенија за уредувањето и организацијата на судовите од општа надлежност, одредувајќи дека основањето, укинувањето, подрачјето, како и седиштето на судовите во републиките се уредуваат со републички закон. Врз ова овластување, нашата Република во 1965 година го донесе Законот за подрачјата на општинските и окружните судови од општа надлежност во СР Македонија.

Според овој закон во СР Македонија постојат 25 општински суда и тоа во: Берово, Битола, Гевгелија, Гостивар, Дебар, Делчево, Кавадарци, Кичево, Кочани, Кратово, Крива Паланка, Крушево, Куманово, Охрид, Прилеп, Радовиш, Ресен, Свети Николе, Скопје И, Скопје ИИ, Струга, Струмица, Тетово, Титов Велес и Штип и 7 окружни суда во: Битола,

Куманово, Охрид, Скопје, Тетово, Титов Велес и Штип.

Подоцна, со Законот за укинување на окружните судови во Куманово, Охрид, Тетово и Титов Велес од јуни 1966 година, бројот на окружните судови се намали на три и тоа во Битола, Скопје и Штип.

Судската надлежност, главно, се дефинира како право и должност на судот да расправа и одлучува по определени правни работи и спорови. Законските одредби што ја регулираат оваа материја спаѓаат меѓу најважните одредби, зашто со нив се утврдува правото и должноста на судовите да вршат правосудна функција во определена правна област.

Надлежноста, всушност, претставува поделба на судските задачи или работи односно поделба на работите меѓу судовите и е во тесна врска со организацијата на судовите. Затоа, до колку судската функција е поделена порационално, подобро и поцелисходно, дотолку вршењето на судските задачи ќе биде брзо, ефикасно, експедитивно и економично, а со тоа праводуството во целост ќе може да ги постигне саканите резултати.

Основниот закон за судовите од општа надлежност нормира дека судовите од општа надлежност судската функција ја вршат во сите работи од судската надлежност.

Општинските судови постапуваат во прв степен во сите кривични и граѓански предмети,

ако со закон не се ставени во надлежност на окружните судови. Со слична формулација Законот ја регулира и надлежноста на окружните судови, определувајќи дека тие одлучуваат во прв степен во кривичните, граѓанските и другите предмети што им се ставени во надлежност со закон.

Надлежноста е регулирана со посебни процесни закони. Во Законот за судовите од општа надлежност детално е определена надлежноста на Врховниот суд на Македонија.

Покрај овие надлежности, судовите се должни да ги следат и проучуваат општествените односи и појави од интерес за остварувањето на своите функции и да даваат предлози за спречување на општествено-опасните и штетните појави и за зацврстување на законитоста, општествената одговорност и социјалистичкиот морал.

Уставот на СФРЈ од 1963 година покрај судови од општа надлежност предвидува и специјализирани судови што се основаат за одлучување по определени работи од судската надлежност. За судење на стопански спорови и за одлучување по други правни работи од интерес за стопанството се основаат стопански судови.

Стопанските судови својата функција ја остваруваат како специјализирани судови во единствениот судски систем.

Стопански судови се: окружните стопански судови, вишите стопански судови и Врховниот стопански суд.

Во СР Македонија постоеја три окружни стопански суда и Виши стопански суд.

Основањето, укинувањето, подрачјето и седиштето на окружните и вишите стопански судови се определуваа со републички закон. Надлежноста на стопанските судови се установува со сојузен закон. Според Законот за стопанските судови, окружните стопански судови се надлежни да судат во прв степен стопански спорови, стопански престапи, ако за судење за одделни стопански престапи не е надлежен вишиот стопански суд, спроведуваа постапка за присилна ликвидација, водат регистар за работните и другите организации и вршат други работи предвидени со закон.

Вишиот стопански суд, суди во прв степен стопански спорови што му се ставени во надлежност со закон, во прв степен води управно сметковни спорови, одлучува во втор степен по повод правните ликови против одлуките на окружните стопански судови, ги решава судирите на надлежностите меѓу окружните стопански судови на своето подрачје и врши други работи определени со закон.

Според тоа, сите спорови по кои одлучуваат стопанските судови може да се поделат на стопански спорови, спорови за надоместок на штета, поморски спорови и стопански престапи.

И овие специјализирани судови имаат уставна обврска и надлежност да ги следат

општествените појави и односи од значење за развојот на општествено-економските односи.

Глава шеста

6. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРАВОСУДНИОТ СИСТЕМ СПОРЕД УСТАВОТ ОД 1974 ГОДИНА

Постапните промени што настанаа во организацијата на државата со донесувањето на Уставот на СФРЈ, и уставите на Социјалистичките републики и автономните покраини од 1974 година внесоа суштествени измени во карактерот на општествено политичкиот систем. Овие суштествени измени имаа влијание и одраз и врз промените во правосудниот систем. Повеќе не постои во организациона смисла единствен правосуден систем.

Судската функција е во надлежност на републиките и покраините, кои ја уредуваат самостојно со свои закони. Организацијата на судовите, нивната стварна и месна надлежност, основањето и укинувањето, изборот и разрешувањето на судиите го уредуваат федералните единици. Сите републики имаат свои врховни судови. Меѓутоа, иако повеќе непостои единствен правосуден систем, во организациона и функционална смисла, како што беше се до доенсувањето на Уставот од 1974 година, тоа не значи дека сега постои паралелизам меѓу Сојузниот и Републичките, односно Покраинските судови, ниту дека е доведено во

прашање вршењето и заштитата на единството на власта и на самоуправувањето на работничката класа и работните луѓе во земјата.

Судовите и понатаму продолжија непосредно да ги спроведуваат во живот сите закони и други прописи, како од сојузен, така и од републички карактер. Притоа она што е многу суштествено за севкупниот правосуден систем, а особено за еднаквоста и рамноправноста на граѓаните, е тоа што заштитата и остварувањето на правата на граѓаните и обезбедувањето единствени и еднакви услови за сите пред судовите во целата земја се остваруваше со единствени сојузни процесни закони.

Усогласувањето на судската практика ја вршеа Врховните судови на републиката. На овој начин во рамките на единството на власта се градеа и се обезбедуваа единствените основи на судскиот систем.

Судиите за прекршоци според уставниот концепт од 1974 година продолжија да ја остваруваат функцијата на надлежни органи за заштита на јавниот поредок од дејства кои со закон или со други прописи се предвидени како прекршоци. Со новите измени правосудната функција стана во основа на функција на републиките во сите димензии и основи.

Функцијата на судовите од општа надлежност во Република Македонија, според новиот устав од 1974 година ја вршат Општинските и Окружните судови и Врховниот

суд на РМ. Општинските судови може да имаат одделение надвор од седиштето на судот.

Установувањето, укинувањето, подрачјето и седиштето на судовите се определува со закон, а со закон може да се пропише по одредени работи од надлежност на два или повеќе општински, односно окружни судови, да суди еден од тие општински или окружни судови. Општинскиот суд се установува за подрачјето на една или повеќе општини, а окружниот суд за подрачјето на два или повеќе општински суда. Ако општинскиот суд покрива подрачје на две или повеќе општини може да се основа и одделение на општинскиот суд. Одделението на општинскиот суд се основа само за подрачјето на општината во која не е седиштето на судот. Одделението се основа и укинува со одлука на Собранието на Социјалистичка Република Македонија.

Расправите и рочиштата во вонпроцесните предмети, по правило, се одржуваат во седиштето на судот, меѓутоа, општинскиот суд може да одржува судски денови и надвор од местото на седиштето на судот, при што на граѓаните им укажува правна помош во работите од судска надлежност, одржува рочиште по вонпроцесните предмети, а по условите пропишани со закон, може да одржува и претреси и расправи. За одржување и престанок на судските денови одлучува собранието на општината на чие подрачје се одржуваат судските денови, со тоа што поблиски одредби за постапувањето на судот на судските денови се пропишуваат со Судскиот деловник.

Надлежноста на судовите се определува со Законот за редовните судови.

Општинските судови, според чл.36 од Законот за редовните судови, се надлежни:

Во кривичните работи:

- да судат во прв степен за кривични дела за кои со законот е предвидена како главна казна парична казна, казна затвор до десет години, освен ако за некои кривични дела не е со закон предвидена надлежност на друг суд,
- да судат за кривични дела за кои со посебен закон е одредена надлежност на општински суд,
- да водат подготвителна постапка како и да судат за кривични дела извршени од малолетни лица за кои е пропишана казна затвор до десет години или поблага казна и да вршат други работи во врска со овие лица определени со закон,
- да спроведуваат истрага за кривичните дела од својата надлежност како и во други случаи предвидени со закон,
- да решаваат по жалба против решенијата на истражниот судија и по приговорот против обвинителен акт, како и да вршат други работи одредени со Законот за кривичната постапка.

Во граѓанските работи: судат во прв степен спорови за имотно правни односи до колку со закон не е определена надлежност на друг суд, спорови за утврдување или оспорување на татковство или мајчинство,

спорови за утврдување постоење на брак, за поништување на брак или за развод на брак, спорови за законско издржување на брак или за развод на брак, спорови за законско издржување, спорови за чување или воспитување на деца, спорови за пречење на владение, спорови за стварни и лични службености, спорови за доживотно издржување, спорови поради мана на стока, спорови заради заштита на правата врз основа на гаранција на производителот, спорови за надоместок на штета, спорови за правото на користење или располагање со недвижности во општествена сопственост, како и спорови за закупни или наемни односи на недвижности или од договори за користење на стан или деловни простории, да одредуваат и спроведуваат извршување и обезбедување и да судат по споровите што настануваат во текот и по повод на судската и административната извршна постапка, решаваат вонпроцесни и оставински работи и судат спорови од наследно-правни односи, вршат таписко-интабулациони работи и судат спорови од наследно-правни односи, вршат таписко-интабулациони работи, заверување на потписи, ракописи и преписи, постапуваат по предметите за правна помош до колку со закон не е одредена надлежност на друг суд и вршат други работи одредени со закон.

Во одделението на општинскиот суд се вршат работи од надлежноста на општинскиот суд, но само за подрачјето за кое одделението е основано, а делокругот на судските работи го определува републичкиот секретар за

правосудство, по претходно мислење од претседателот на општинскиот суд во кој се основа судското одделение, при што посебно се води сметка за бројот на предметите од подрачјето на општината за која се основа одделението, како и за бројот на судиите кои се определени за работа во него. Со одделението, според упатствата и насоките на претседателот на општинскиот суд, непосредно раководи судија определен со распоредот на работата. Средства за работа на одделението на општинскиот суд обезбедува општината на чие подрачје е основано одделението.

Окружните судови, според членот 41 од Законот за редовните судови се надлежни:

Во кривичните работи:

- да судат во прв степен за кривични дела за кои со закон е предвидена главна казна затвор над десет години или смртна казна,
- да судат во прв степен, независно од предвидената главна казна, за кривични дела предвидена во Кривичниот закон на Социјалистичка Федеративна Република Југославија, како што се делата: одавање на државна тајна, непријателска пропаганда, предизвикување на национална, расна и верска омраза, раздор и нетрпеливост, повреда на територијалниот суверенитет, здружување заради непријателска дејност, организирање на група и поттикнување на извршување на геноцид и на воени злосторства, противправно одземање на предмети од убиени и ранети на

боиште, сурово постапување со ранети, болни и со воени заробеници, поттикнување на агресивна војна, расна и друга дискриминација и за други дела кои поименично се означени во чл.41 под А. ст.1 точка б) во Законот за редовните судови,

- во прв степен да судат за кривични дела предвидени во Кривичниот закон на Социјалистичка Република Македонија, како што се делата: повреда на угледот на Социјалистичка Република Македонија и на другите републики и автономни покраини, излагање на поруга на народите и народностите на Југославија, склучување штетен договор, одавање и неовластено прибавување деловна тајна, кршење на закон од страна на судија, како и за други кривични дела за кои со посебен закон е одредена надлежноста на окружниот суд.

Освен тоа, окружните судови се надлежни да водат постапка спрема малолетници и да судат за кривични дела сторени од малолетници, за кои е пропишана казна поголема од десет години затвор и да вршат други работи во врска со овие лица одредени со закон, да спроведуваат истрага и да вршат други дејствија, да решаваат по жалбите против решенијата на истражниот судија, за предлозите на истражниот судија и по приговорите против обвинителен акт, како и да вршат други работи од надлежност на окружниот и општинскиот суд во своето подрачје одредени со Законот за кривичната постапка, да решаваат по барањата за издавање на обвинети

и осудени лица за сите дела без оглед дали се работи за дела од надлежност на општински или окружен суд, да решаваат за забрана на растурање на печатени работи и на други видови информации.

Врховниот суд на Македонија како највисок суд во Републиката, обезбедува единствена примена на законите од страна на судовите. Оваа функција ја остварува преку утврдување на начелни ставови и начелни правни мислења по прашања од значење за единството во примената на републичките закони и другите републички прописи и самоуправните општи акти од страна на судовите.

Освен тоа, Врховниот суд е и инстанционен суд и во такво својство одлучува по жалбите против одлуките на окружните судови донесени во прв степен, а во трет степен одлучува по жалбите против второстепените пресуди на окружните судови и на својот совет во случаите кога Врховниот суд, како второстепен суд, изрекол смртна казна или казна затвор од дваесет години, или ако ја потврдил пресудата на окружниот суд со која е изречена таква казна, кога окружниот суд како второстепен суд врз основа одржан претрес пред второстепен суд утврдил фактичка положба поинаква од првостепениот суд и врз така утврдената фактичка положба ја засновал својата пресуда, и во случај кога окружниот или Врховниот суд, како второстепен суд, ја преиначил пресудата на првостепениот суд со која обвинетиот бил ослободен од обвинението

и донел пресуда со која обвинетиот се огасува за виновен. Во сите овие случаи Врховниот суд одлучува во трет степен.

Законот за редовните судови ги регулира и прашањата за составот на првостепените и второстепените судови, кои се од организационен, а не процесен карактер, па поаѓајќи од уставното начело за зборност на судовите, предвидува дека судот, по правило, суди во совет, а само кога е тоа одредено со закон по одредени работи може да суди и судија-поединец. Во кои случаи суди судија-поединец е определено со сојузниот Закон за кривичната постапка.

Меѓутоа, бидејќи со овој Закон не се определени составите на советите за малолетници зашто е тоа прашање во надлежност на републиките и покраините, Законот за редовните судови ги регулира и тие прашања, па предвидува дека во постапката против малолетници секогаш се суди во совет. Советот за малолетници на општинските судови суди во прв степен за кривични дела за кои е пропишана казна затвор до 10 години или поблага казна, а советот за малолетници на окружните судови за кривични дела за кои е пропишана казна затвор над 10 години. Законот регулира и тоа, дека советот за малолетници на окружните судови во втор степен одлучува по жалбите против одлуките на советите за малолетници на општинските судови и решава по жалбите против решенијата на јавниот обвинител и судијата за малолетници кога судијата за малолетници на општинскиот суд

или органот за старателство не се согласат со предлогот на општинскиот јавен обвинител, а советот за малолетници на Врховниот суд на Македонија одлучува во втор степен по жалбите против одлуките на советот за малолетници на окружниот суд и решава во случаите кога судијата за малолетници на окружниот суд или органот за старателство не се согласат со предлогот за окружниот јавен обвинител (чл.477 ст.2 одЗКП).

Од она што е изнесено, несомнено се утврдува дека Законот за редовните судови, определувајќи ја првостепената надлежност на редовните судови од општа надлежност, тргнал од начелото дека судењето треба да се врши територијално што е можно поблиску до граѓаните, судењето да биде брзо, експедитивно и економично за поединецот и ефикасно во општ интерес, кога одредил првостепената надлежност главно да биде кај општинските судови, а само по исклучок, кога е тоа во општ интерес за најтешките кривични дела, надлежни се окружните судови, со тоа што на Врховниот суд на Македонија, како на највисок суд во Републиката, му определува инстанциона и друга надлежност заради обезбедување на единствена примена на законите и другите прописи.

Подрачјата и седиштата на судовите се определуваат со закон. Со Законот за редовните судови – чл.69 и 70 се определени општинските и окружните судови. Така, во Социјалистичка Република Македонија постојат следните судови:

Општински судови – Општински суд во Берово, за подрачјето на општината Берово; Општински суд во Битола, за подрачјето на општините Битола и Демир Хисар; Општински суд во Гевгелија, за подрачјето на општините Гевгелија и Валандово; Општински суд во Гостивар, за подрачјето на општината Гостивар; Општински суд во Дебар, за подрачјето на општина Дебар; Општински суд во Делчево, за подрачјето на Општина Делчево; Општински суд во Кавадарци, за подрачјето на општина Кавадарци; Општински суд во Кичево, за подрачјето на општините Кичево и Македонски брод; Општински суд во Кочани, за подрачјето на општините Кочани и Виница; Општински суд во Кратово, за подрачјето на општината Кратово; Општински суд во Крива Паланка, за подрачјето на општина Крива Паланка; Општински суд Крушево, за подрачјето на општината Крушево; Општински суд во Куманово, за подрачјето на општина Куманово; Општински суд во Неготино, за подрачјето на општината Неготино; Општински суд во Охрид, за подрачјето на општината Охрид; Општински суд во Прилеп, за подрачјето на општината Прилеп; Општински суд Радовиш, за подрачјето на општината Радовиш; Општински суд Ресен, за подрачјето на општината Ресен; Општински суд Свети Николе, за подрачјето на општината Свети Николе; Општински суд Скопје **I** – во Скопје, за подрачјето на Општините Карпош и Центар; Општински суд Скопје **II** во Скопје, за подрачјето на општините Гази Баба, Кисела Вода и Чаир; Општински суд во Струга, за

подрачјето на општината Струга; Општински суд во Струмица, за подрачјето на општината Струмица; Општински суд во Тетово, за подрачјето на општината Тетово; Општински суд во Титов Велес, за подрачјето на општината Титов Велес; Општински суд во Штип, за подрачјето на општините Штип и Пробиштип.

Окружни судови – Окружниот суд во Битола, за подрачјето на Општинските судови Битола, Охрид, Прилеп, Ресен, Струга и Крушево; Окружниот суд во Скопје, за подрачјето на Општинските судови во Гостивар, Гевгелија, Дебар, Кавадарци, Кичево, Кратово, Крива Паланка, Куманово, Неготино, Скопје **И**, Скопје **ИИ**, Тетово и Титов Велес и Окружниот суд во Штип, за подрачјето на општинските судови во Берово, Делчево, Кочани, Радовиш, Свети Николе, Струмица и Штип.

Врховниот суд на Македонија, како највисок суд во Републиката, со седиште во Скопје.

Внатрешната организација на судовите, според Законот, е изградена така што се обезбедуваат услови за правилно работење. Внатрешната организација на судовите се состои од судска управа, судски одделенија, општа седница на Врховниот суд на Македонија, заедничка седница на Врховниот суд и Стопанскиот суд на Македонија и критериуми за бројот на судиите и судските соработници во одделните судови.

Глава седма

7. СУДСКИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СПОРЕД УСТАВОТ ОД 1991 ГОДИНА

Во судскиот систем на Република Македонија инагуриран со Уставот од 1991 година Судската власт ја вршат Врховниот суд на Република Македонија, Апелационите судови и Основните судови.

Судовите се самостојни и независни државни органи и судат врз основа на Уставот и законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со уставот и на тој начин ја обезбедуваат примената на правото и заштитата на човековите слободи и права.

Оваа положба и улога на судската власт има основа во две темелни вредности на уставниот поредок важни за функционирање на системот на власта и тоа начелото за владеење на правото и начело на поделба на државната власт на законодавна, извршна и судска.

Судството во Република Македонија е носечки столб на обезбедување и заштита на човековите слободи и права и на остварувањето на начелото за владеење на правото како основни карактеристики на секоја современа и демократска правна држава.

Со тоа е поврзана уставната определба за независно и самостојно судство и судска власт во однос на законодавната и извршната власт.

Од овие основни постулати на уставниот и судскиот систем на Република Македонија се определува и функцијата и позицијата на Врховниот суд, Апелационите и Основните судови на Република Македонија.

Основните судови се основаат за подрачјата определени според законот, Апелационите се основаат за подрачјето на повеќе основни судови определени со закон, а Врховниот суд на Република Македонија ја врши судската власт на целата територија на Р.Македонија.

Судскиот систем на Р.Македонија по осамостојувањето може да се подели на две етапи и тоа:

Во првата етапа од 1990 година до 1995 година тој функционираше во организациона и правна рамка од претходниот систем.

Втората етапа започна со донесувањето на законите за судовите во 1995 година и на другите закони од областа на организацијата во судството на материјалните и процесните закони од областа на граѓанското и кривичното право.

Судската власт во Република Македонија ја вршат 27 Основни судови, а еден од нив е и Основниот суд Кавадарци, три Апелациони судови и Врховниот суд на Р.Македонија.

Со Уставот од 1991 година нагласени се елементите на независноста на судството кои дојдоа до израз преку: изборот на

судиите, преку трајниот мандат, создавњето на републичкиот судски совет и др.

Меѓутоа, во периодот на транзицијата, судството не успеа да ја освои сопствената независност поради тоа што другите власти тоа не го овозможија.

Лоцираните слабости во правосудниот систем на Р.Македонија ја наметна потребата за реформа на правосудниот систем преку определување на целите и инструментите за нивно остварување и надминување на лоцираните слабости.

Поради тоа дојде до создавање на Стратегијата за развој на судството како независно, а претходно и формирање на судскиот буџет кои треба да ги направат првите чекори кон независноста на судството.

Реформата на правосудниот систем мора да се остварува како составен дел на добро синхронизиранiot комплементарен реформски проект што опфаќа реформа на правосудниот систем.

Особено е битно да се прифати сознанието дека нема реформа на правосудниот систем ако не се воспостави институционална стабилност, департизација и подигање на капацитетите на државата во вршењето на нејзните функции од регулаторната до надзорната функција.

ВТОР ДЕЛ

Глава осма

8. ОСНОВЕН СУД КАВАДАРЦИ

(статус, функција, организација и состав)

Според чл.28 од Законот за судови, ст.1 т.8, Основниот суд Кавадарци се основа за подрачјето на Општина Кавдарци.

Основните судови се надлежни да одлучуваат во прв степен по предметите од судска надлежност, освен по оние предмети кои со закон се ставени под надлежност на друг суд. Основните судови се надлежни да решаваат во прв степен и за вонпроцесните работи, извршувањето и обезбедувањето и за заверувањето на тапиите и интабулациите, ако со закон не е определена надлежност на други органи или институции.

Покрај надлежноста утврдена со чл.30 од Законот за судови, за подрачјето за кои се основани основните судови се надлежни за:

А). Судање во прв степен и вршење на работи во кривична постапка, за кривични дела за кои е пропишана казна затвор над десет години;

Б). Стопански спорови, имотни и други граѓанско правни спорови, во кои како странки се јавуваат општините, градот Скопје и републиката, претпријатијата и други правни лица иматели на дуќани и други поединци, кои вршат регистрирана стопанска дејност, спорови на домашни правни и странски и физички лица и меѓу странски и физички и правни лица, постапка за стечај, присилно порамнување и ликвидација и спорови што притоа ќе настанат, спорови за статусни промени (поделба, спојување, припојување и организирање) и извршување на одлуки на тие судови одлучува и за законитоста на поединечниот акт во управно сметководствените спорови за заштита поради незаконски дејствија, за признавање и дозволување на извршување на одлуките на странски судови, како и да вршат работи на меѓународна правна помош, ако со закон не е определена надлежност на друг орган.

Основниот суд Кавадарци надлежностите од ст.1 на овој член ги врши и за предметите на подрачјето на Основниот суд во Неготино, и е суд со проширена, зголемена надлежност.

Бројот на судиите на Основниот суд Кавадарци изнесува 18 и тој е определен со Одлука на Собранието на Р.Македонија, по предлог на општата седница на Врховниот суд.

За судија на основен суд може да биде избран државјанин на Р.Македонија, кој покрај општите услови определени со закон за засновање на работен однос во органот на државната управа да е дипломиран правник, со положен правосуден испит, кој ужива углед за вршење на судската функција и кој има работно искуство со потврдени резултати на правни работи по полагање на правосудниот испит над пет години.

Организацијата на работата на Основниот суд Кавадарци се одвива со согласност со законот за судовите и судскиот деловник.

Работите од својата надлежност утврдени со уставот и законите, основниот суд ги извршува преку судија поединец и преку совети, судија и двајца судии поротници и совет од петмина и тоа двајца судии и тројца судии поротници.

Претседателот на судот го претставува судот и ја организира работата и превзема мерки заради навремено и уредно вршење на работите во судот и истиот ја обезбедува примената на судскиот деловник.

Од посебно значење е седницата на судиите, која ја сочинуваат претседателот и сите судии на судот.

На седница на судиите се разгледуваат прашања од општо значење за работата на судот, се утврдува програма за работа и се дава мислење за годишниот распоред за работа на судиите, како и мислење за кандидатите кои се избираат за судии.

Претседателот на судот може на седницата на судиите да покane и судии поротници кога се разгледуваат прашања на учеството на судиите поротници во судењето. Претседателот на судот го утврдува распоредот на работите на секој судија, по претходно прибавено мислење од седницата на судиите.

При утврдувањето на распоредот за работа се обезбедува судиите по правило да вршат работи по одредени специјалности и тоа: по кривични и малолетнички предмети, граѓански предмети, извршни предмети, стопански спорови, прекршочни предмети, спорови од работните односи и други покарактеристични видови спорови од делокругот на работата на судиите.

Во Основниот суд се основаат судски оддели, во чии состав влегуваат судиите, кои решаваат според специјализацијата во работите од иста правна област.

Со работата на судскиот оддел раководи претседател судија на судски оддел, кој се определува со годишниот распоред на работа.

Во Основниот суд Кавадарци се основани два судски оддели и тоа оддел за казниви дела и оддел за граѓански дела.

На седницата на судските оддели се разгледуваат прашања од интерес за работата

на сите совети, односно судии што се во состав на одделот, особено во однос на примената на законите во соодветни области, уедначување на судската практика и унапредување на методот на работата.

Седница на судските оддели свикуваат претседателите на одделите кога ќе се утврди дека во примената на законот постои несогласност меѓу одделни совети во одделот. За вршење на определени управни финансиски, оперативни, манипулативни и помошни работи, во судот се основаат служби, односно се определени работници кои вршат заеднички работи и задачи.

Во Основниот суд Кавадарци има секретар, стручни соработници, приправници и други работници.

Секретарот му помага на претседателот на судот во вршењето на работите од судската урпава.

Стручните соработници извршуваат работи и работни задачи утврдени со законот за судови, а судските приправници се вработени и распоредени на работа и задачи заради стекнување на практика во сите области од судската работа.

Стручната служба на Основниот суд ги врши стручно-соработничките, стручните, материјално финансиските, административните и административно техничките работи.

**9. РАЗВОЈ НА СТРУКТУРНАТА И ОРГАНИЗАЦИОНА
ПОСТАВЕНОСТ И ПОРАНЕШНИ ВРАБОТЕНИ ВО
ОСНОВНИОТ СУД КАВАДАРЦИ**

а. Функцијата претседател на Основниот суд Кавадарци досега ја обавувале следните судии:

- Глигор Даскалов во 1945 година,
- Ристо Талевски од 1947 до 1955 година,
- Александар Мишев од 1956 до 1960 година
- Миле Ѓорѓиевски од 1960 до 1967 година,
- Драги Каровски од 1967 до 1976 година,
- м-р Димитар Манчев од 1978 до 1986 година,
- Мирослав Маневски од 1986 до 1997 година,
- Стојан Бојков од 1997 до 2001 година, и
- Јордан Дафков од 2001 година.

б. Вршители на должноста претседатели на Основниот суд Кавадарци биле:

- Султана Шкартова,
- Тодор Митров и
- Виолета Димитрова.

в. Судии кои биле избрани во Основниот суд Кавадарци.⁹

- Милан Ѓорѓиев,
- Панде Богдановски,
- Лазар Манев,
- Стојан Манов,

⁹ Судиите кои го сочинуваат сегашниот состав се поместени во главата на сегашниот состав на судот.

- Атанас Димов,
- Ѓорѓи Зарков,
- Благородна Апостолска,
- Тодор Митков,
- Трајко Мицајков,
- Јованче Најдов,
- Душко Арнаудовски,
- Ристо Белевски,
- Лилјана Поповска,
- Димитар Лазаревски,
- Мирослав Маневски,
- М-р Димитар Манчев.

г. Судска управа на Основен суд Кавадарци.

А) Раководители на судска писарница

- Добре Бањански,
- Киро Давчевски,
- Јанко Скандев,

В) Водители на отсеци и службеници во отсеци.

Извршен одсек:

- Ристо Димовски,
- Филип Давчевски,
- Лазар Масларков,
- Илија Мелов.

В) Оставнински одсек

- Пане Гечев,
- Мица Мурџева,
- Слободанка Гркова,
- Илија Мелов,

- Младен Томовски.

Г) Граѓански отсек

- Марија Томовска,
- Елисавета Колева,
- Вера Василева.

Д) Кривичен и истражен отсек

- Зора Каракулева,

Ѓ) Дактилографи

- Марија Томовска,
- Ифтим Шемов,
- Трајанка Манчева,
- Илија Мелов,
- Трајче Павлов.

Е) Доставувачи.

- Богдан Звездов,
- Атанас Костов,
- Боро Илиев,
- Трајко Окардов,
- Васил Зисов,
- Пано Андов,
- Добре Гинев.

Ж) Возач

- Лазар Атанасов

З) Хигиеничари

- Назмија Еминова

И) Благајник

- Нада Чејкова-Пирузе

**9.1. МАГИСТРИ НА НАУКИ –
СУДИИ ВО ОСНОВЕН СУД КАВАДАРЦИ**

Во досегашниот развој на Основниот суд Кавадарци двајца судии се стекнале со титулата магистри на правни науки и тоа:

- м-р Димитар Манчев, магистер на правни науки од областа на Граѓанско право,
- м-р Лазар Нанев, магистер на правни науки од областа на Кривичното право.

Користена литература

1. 35 години правосудство во СР Македонија, Скопје, 1982 година.
2. Зборник на документи на АСНОМ 1944–1946 година, издание, Институт за национална историја, Скопје.
3. АСНОМ, Документи, Архив на Македонија, Том И, книга ИИИ, Скопје, 1987 година.
4. Зборник на документи за државно-правниот развој на СРМ (1945–1964 година), том и книга 2,
5. Тиквешката во НОВ, 1941–1945, книга 4, 1984 година.
6. д-р Љупчо Арнаудовски, Правосудството во СР Македонија, изд. ИСППИ, Скопје, 1977 год.
7. Устав на Р. Македонија – , , Сл. Весник, бр. 52 од 22.11.1991 година .

С о д р и ж и н а

Предговор	
КОН МОНОГРАФИЈАТА	15
ПРВ ДЕЛ	
Глава прва	
1. НАСТАНУВАЊЕТО И РАЗВИТОКОТ НА	
ПРАВОСУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА .21	
1.1. Првите корени на правосудството низ	
револуционерните деокументи и неговите	
задачи во НОВ	21
1.2. Развиток и функционирање на правосудните	
органи во Република Македонија	27
Глава втора	
2. СОЗДАВАЊЕ НА СУДОВИТЕ	29
Глава трета	
3. КОНСТИТУИРАЊЕ НА ЛЕГАЛНИТЕ ОКОЛИСКИ	
НАРОДНО-ОСЛОБОДИТЕЛНИ ОДБОРИ ВО КАВАДАРЦИ И	
НЕГОТИНО И НИВНАТА ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА	
.	49

3.1. Конституирање на правосудните органи во Тиквешката	49
--	----

Глава четврта

4. ПРАВОСУДНИТЕ ОРГАНИ И НИВНАТА ФУНКЦИЈА ВО ПЕРИОДОТ ОД 1946–1963 ГОДИНА	58
--	----

Глава петта

5. ОРГАНИЗАЦИЈАТА И ФУНКЦИОНИРАЊЕТО НА ПРАВОСУДНИОТ СИСТЕМ ВО УСТАВНИОТ ПЕРИОД ОД 1963–1974 ГОДИНА	63
--	----

Глава шеста

6. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПОРАВОСУДНИОТ СИСТЕМ СПОРЕД УСТАВОТ ОД 1974 ГОДИНА	71
--	----

Глава седма

7. СУДСКИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СПОРЕД УСТАВОТ ОД 1991 ГОДИНА	81
---	----

ВТОР ДЕЛ

Глава осма

8. ОСНОВЕН СУД КАВАДАРЦИ	85
9. РАЗВОЈ НА СТРУКТУРНАТА И ОРГАНИЗАЦИОНА ПОСТАВЕНОСТ И ПОРАНЕШНИ ВРАБОТЕНИ ВО ОСНОВНИОТ СУД КАВАДАРЦИ	89

